

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра педагогіки та методики початкової освіти**

**Організація корекційно-спрямованого
навчання в інклюзивному класі**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 2 курсу, 613 групи

Константинюк Роксолана Іванівна

Керівник:

кандидат педагогічних наук,

доцент **Гордійчук О.Є.**

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № 4 від 12 листопада 2024 р

Зав. кафедрою _____ проф. Романюк С. З.

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Константинюк Р. І. Організація корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі. – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 013 Початкова освіта. – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2024. – 83 с.

У процесі кваліфікаційного дослідження, авторкою обґрунтовано сутність, зміст та фактори корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі, дано визначення ключовим термінам; в рамках аналізу нормативного підґрунтя, здійснено аналіз особливостей організації інклюзивного навчання; діагностовано стан організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі; виокремлено психолого-педагогічні умови організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі, які стануть вагомим і цінним науково-практичним доробком в освітній теорії та практиці.

Ключові слова: «інклюзивне освітнє середовище», «інклюзивне навчання», «індивідуальний навчальний план», «психолого-педагогічні послуги», «корекційно-спрямоване навчання», «методика корекційно-спрямованого навчання».

ABSTRACT

Konstantynyuk R. I. Organization of correctional-directed learning in an inclusive class. – Manuscript. Master's Degree Program for Master's Degree in Specialty 013 Primary Education. – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. – Chernivtsi, 2024. – 83 p.

In the process of her master's research, the author substantiated the essence, content and factors of corrective-oriented education in an inclusive classroom, defined key terms; within the framework of the analysis of the regulatory framework, an analysis of the features of the organization of inclusive education was carried out; the state of the organization of corrective-oriented education in an inclusive classroom was diagnosed; the psychological and pedagogical conditions for the organization of corrective-oriented education in an inclusive classroom were identified, which will become a significant and valuable scientific and practical achievement in educational theory and practice.

Keywords: "inclusive educational environment", "inclusive education", "individual curriculum", "psychological-pedagogical services", "remedial training", "methodology of remedial training".

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело. _____ Р.І.Константинюк

ЗМІСТ

ВСТУ	П
.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ КОРЕКЦІЙНО-СПРЯМОВАНОГО НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ.	8
1.1. Організаційні та правові основи навчання в інклюзивному класі	8
1.2. Сутність, зміст та фактори корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.....	17
1.3. Констатувальне дослідження стану організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі	26
Висновки до розділу 1	37
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ КОРЕКЦІЙНО-СПРЯМОВАНОГО НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ.....	40
2.1. Створення безпечного освітнього середовища як передумова організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.....	40
2.2. Застосування ефективних методів корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.....	47
2.3. Подолання і компенсація освітніх труднощів учнів інклюзивного класу.	51
2.4. Адаптація та модифікація освітнього матеріалу для учнів інклюзивного класу.	57
Висновки до розділу 2	66
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ.....	78
Додаток А.....	78-83

ВСТУП

Нормативно-правова база України, Концепція Нової української школи та Державний стандарт початкової освіти визначили нові підходи до роботи початкової школи, спрямовані на оновлення освітнього процесу. Закон України «Про освіту» закріплює основні компетентності, які формують світогляд учнів початкових класів (Закон, 2017).

Українське законодавство також визначає підходи до навчання учнів з особливими освітніми потребами. Зокрема, у статті 20 Закону «Про освіту» зазначено, що заклади освіти за необхідності створюють інклюзивні або спеціальні групи та класи для навчання осіб з особливими освітніми потребами (Закон, 2017).

Крім того, **актуальність дослідження** пояснюється не тільки надважливими освітніми, але й міжнародно-політичними військовими економічними умовами, у яких опинилася сьогодні наша держава. Вкрай складними постають не тільки ідеї організації інклюзивного навчання, але й збереження тих надбань і зрушень, котрі відбулися у вітчизняній освітній галузі впродовж тривалих років.

Також, із оголошенням військового стану в Україні, реалізація Концепції Нової української школи, який забезпечував реалізацію кардинально нового підходу до навчання та виховання учнів з особливими освітніми потребами, було ускладнено, що, відповідно, призвело до ти, чи інших наслідків в організації інклюзивного навчання (особливо у початкових класах).

Стан дослідження проблеми. Останні дослідження показують, що питання інклюзивного навчання перебуває в центрі уваги багатьох науковців. Дослідники, такі як В. Бондар, А. Колупаєва, О. Таранченко, Ю. Найда, Т. Сак, Л. Фомічова та інші, розглядають інклюзивну освіту як невід'ємну частину загального освітнього процесу, що має бути доступним для всіх дітей, у тому числі для тих, хто має особливі освітні потреби.

Проблема організації інклюзивного навчання саме в початкових класах досить активно підіймається науковцями: С. Мироною, Н. В. Пименовою, Н. Луцан, Н. Савіцькою, І. Садовою, О. Тараненко, З. Шевців та ін.

Значне коло наукових досліджень присвячено аспектам організації роботи з батьками дітей з ООП (Н. Олефір, І. Омельченко, Л. Федорович та ін.

Щодо визначення сучасних підходів до корекційно спрямованого навчання в умовах інклюзивного освітнього середовища та ефективним технологіям для навчання дітей в інклюзивних класах присвячені праці О.Гордійчук, А. Колупаєвої та О. Таранченко. Їх авторські поради спрямовані на покращення інклюзивної практики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Магістерська робота виконана в рамках наукової теми кафедри: *«Теоретико-методологічні засади розвитку педагогічної освіти та професійної підготовки фахівців у контексті євроінтеграційних процесів»*.

Беручи до уваги актуальність досліджуваного кола науково-практичних аспектів та їх актуальність для сучасної науки і практики інклюзивної діяльності, ми обрали ***тему дослідження: «Організація корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі»***.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні психолого-педагогічних умов організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.

Завдання дослідження:

- Обґрунтувати організаційно-правові основи навчання в інклюзивному класі.
- Розкрити сутність, зміст та фактори корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.
- Дослідити стан організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.
- Виокремити та обґрунтувати психолого-педагогічні умови організації

корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.

Об'єкт дослідження – організація корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.

Предмет дослідження – психолого-педагогічні умови організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.

Гіпотеза дослідження. Вважаємо, що окреслені нами психолого-педагогічні умови слугуватимуть вагомим фактором в організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі, а також сприятимуть покращенню рівнів соціоадаптаційних та навчальних освітніх потреб дітей з особливими освітніми труднощами.

Методи дослідження:

- ✓ аналітика вітчизняної та зарубіжної літератури з метою аналізу ключових дефініцій наукового напрямку та вивчення організаційних і правових основ навчання в інклюзивному класі;
- ✓ аналіз і синтез з метою обґрунтування сутності, змісту та факторів корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі;
- ✓ анкетування і математична обробка статистичних даних задля діагностики стану організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі;
- ✓ систематизація – з метою обґрунтування психолого-педагогічних умов організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у обґрунтуванні організаційно-правових основ, сутності, змісту та факторів корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що ключові положення, пропозиції і рекомендації сприятимуть подальшому удосконаленню організації інклюзивного навчання в цілому, а також у Чернівецькій області, що покращить рівень інклюзивного навчання. Цінним практичним доробком є аналіз стану організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі задля виокремлення і обґрунтування

психолого-педагогічних умов організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі. У результаті дослідження ми матимемо можливість та потенціал щодо використання при викладанні навчальних дисциплін у ЗВО: «Психолого-педагогічний супровід учнів інклюзивного класу» (для бакалаврів) і «Технології інклюзивного навчання в початкових класах» (для магістрів). Досліджені та обґрунтовані психолого-педагогічні умови, подані в розділі 2, послугують практичним підґрунтям педагогам і асистентам учителів інклюзивних класів.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на XI Міжнародній науково-практичній конференції «Modern generation: current problems, experience, development prospects» (12-15 листопада 2024 р., Севілья, Іспанія) з публікацією тез на тему: «Корекційно-спрямоване навчання в інклюзивному класі: базові орієнтири» у співавторстві з науковим керівником доц.О.Є.Гордійчук.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи - вступ, два розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел та додатки, 83 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ КОРЕКЦІЙНО-СПРЯМОВАНОГО НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ.

1.1. Організаційні та правові основи навчання в інклюзивному класі

У п.1.1. маємо на меті здійснити огляд від правових основ навчання в інклюзивному класі до організаційних, зокрема.

Так, Закон України «Про освіту» (Закон, 2017). Зокрема, у ст.1 закону наводяться поняття, які мають місце у цьому нормативно-правовому акті, та стосуються відносин інклюзії, дається тлумачення термінології. Тобто законодавець чітко вказує у якому значенні такі терміни вжиті в законі. Характеризуються наступні терміни: «особа з особливими освітніми потребами», «інклюзивне освітнє середовище», «інклюзивне навчання», «індивідуальна освітня траєкторія», «корекційно – розвиткові послуги», «психолого – педагогічні послуги», «психолого – педагогічний супровід», «розумне пристосування».

Більше того, нормами ст.19 закону регулюється організація освіти осіб з особливими потребами державою в особі її органів, визначаються основи фінансування, а також закріплюється вимога щодо встановлення статусу осіб з особливими потребами відповідно до міжнародних стандартів.

У ст.20 Закону визначається організація інклюзивного навчання у закладах освіти різного рівня, надається можливість створення інклюзивно-ресурсних центрів. Важливим та доцільним у розглядуваній статті закону є закріплення принципу розумного пристосування об'єктів матеріально-технічної бази закладів освіти до потреб осіб з особливими потребами.

Закон України «Про повну загальну середню освіту» (Закон, 2020), нормами якого закріплюється принцип рівності умов для здобуття повної загальної середньої освіти (ст.5) незалежно від ступеня освітніх потреб дитини

(ст.9) та заборони дискримінації (ст.6), забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії учня (ст.14), а також інші положення, що регулюють інклюзивне навчання в Україні.

Закон України «Про охорону дитинства» (Закон, 2001), норми якого визначають принципи охорони дитинства, права та механізм захисту дітей, у тому числі дітей з особливими потребами.

Також, є низка стратегій, які визначають перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні: Національна стратегія інклюзивної освіти на 2021-2031 роки (Розпорядження, 2024), Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки (Розпорядження, 2021).

Низка постанов Кабінету Міністрів України, які закріплюють практичні аспекти організації інклюзивного навчання: «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (Постанова, 2021), «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами» (Постанова, 2013) та деякі інші.

Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про інклюзивний клас загальноосвітнього навчального закладу", яка визначає порядок створення та функціонування інклюзивних класів у загальноосвітніх навчальних закладах.

Мета постанови — «забезпечити рівні можливості для дітей з особливими освітніми потребами та створити відповідні умови для їх навчання. Інклюзивні класи створюються у загальноосвітніх навчальних закладах за наявності дітей з особливими освітніми потребами» (Постанова, 2021).

Згідно постанови заклади повинні забезпечити адаптацію навчальних програм та методів навчання відповідно до індивідуальних потреб кожної дитини; створити безбар'єрне середовище, забезпечити доступність приміщень та обладнання для дітей з обмеженими можливостями. (Постанова, 2021)

Крім того, варто зазначити, що у зв'язку з військовими діями на території України нормативними джерелами організації безпечного середовища та створення безпечних умов перебування у навчальних закладах осіб з особливими освітніми потребами стають спеціалізовані нормативно-правові акти (наприклад, лист Державної служби надзвичайних ситуацій України «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти» (Лист ДСНС, 2022).

Із наведених вище нормативно-правових актів, нормами яких здійснюється регулювання відносин, пов'язаних з організацією інклюзивного навчання на теренах нашої держави, можемо констатувати, що українське суспільство знаходиться у правильному і послідовному прогресивному розвитку регламентації та подальшого удосконалення (доповнення) законодавчої бази, спрямованої на належне впровадження міжнародних стандартів забезпечення інклюзивної освіти в Україні.

Для чіткого розуміння термінологічної сутності дефініції «інклюзивне навчання», наведемо п.12 ч.1 ст.1 Закону України «Про освіту», який зазначає: «Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників» (Калініченко, 2021, с. 25).

З поданої дефініції можна виокремити характерні особливості внутрішньої природи категорії інклюзивного навчання. Перш за все, норма Закону вказує на те, що інклюзивне навчання є системою освітніх послуг. Якщо звернутися до філологічного аналізу терміну «система», то стає ясным той факт, що слово походить з давньогрецької та означає «сполучення», «з'єднання чогось з чимось». Отже, при організації інклюзивного навчання відбувається своєрідна об'єднуюча структуризація певних освітніх послуг, які надаються суспільством уповноваженими на це особами (Ігнатова, 2020). Така структуризація проявляється в обраній Україною моделі інклюзивної освіти. Якщо США, Канада, Австралія, Китай, Португалія, Швеція, Греція та Норвегія

обрали односторонню модель (при якій всі діти здобувають освіту в закладах середньої освіти), а Швейцарія, Бельгія, Японія, Сінгапур, Кувейт – двосторонню (діти з особливими освітніми потребами навчаються у спеціальних школах або класах, а решта дітей – у загальноосвітніх закладах) (Конвенція, 1989) то Україна віддала перевагу організації інклюзивної освіти у формі багатосторонньої моделі – надання освітніх послуг дітям з ООП, яке здійснюється в інклюзивних класах ЗЗСО загалом, або у спеціальних школах, зокрема. У нормативі Закону підкреслюється гарантованість надання таких освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами, механізм реалізації та забезпечення яких здійснюється державними органами.

Далі у визначенні інклюзивного навчання перераховуються принципи, на яких воно базується. Дійсно, дискримінація – ганебне явище в історії та сучасності людської цивілізації. Сучасна людина на глибинному психологічному рівні, ментально має соромитися усіх проявів дискримінації, у тому числі сегрегації. Виховання толерантного ставлення до людей, які мають відмінності у фізичному чи психічному розвитку, або відрізняються від інших за іншими показниками – має стати одним з дороговказів в організації сучасного навчання. Людина лише тоді залишається людиною, коли вона емпатійно відчуває іншу людину, не зважаючи на її психофізичні порушення чи особливості життєдіяльності. Адже кожна людина в залежності від своїх можливостей може принести користь суспільству. На це потрібно зважати, формуючи ментальність молодого покоління.

Варто підкреслити, що толерантне ставлення в процесі організації інклюзивного навчання в нашій державі складається історично, а не виникає випадково і раптово. Згадаємо хоча б той факт, після Другої світової війни у закладах загальної середньої освіти навчалося досить багато дітей з фізичними порушеннями. І це сприймалося нормально. На сьогодні потрібно підтримувати та надалі розвивати позитивне ставлення до інклюзивного навчання, працювати як над організацією, матеріально-технічною, методичною базою, так і над менталітетом сучасних громадян.

Разом з тим, щодо ідеї інклюзивного навчання, в основі якої - особистість не прилаштовувалася до суспільних, чи соціальних, чи економічних відносин, а зовсім протилежно - суспільство б створило належні умови задля задоволення потреб цієї категорії особистостей, (Шевців, 2019, с.61) можемо сформулювати дещо в іншому контексті.

Так, суспільство має створити умови – матеріально-технічні, архітектурні, фінансові, педагогічно-виховні, методичні. Потрібно прагнути, щоб ці умови були реалізовані на чим вищому рівні. Проте і дитина з особливими потребами має докласти зусиль у здобутті відповідних знань. Без злагодженої командної роботи педагога та учня, без допомоги батьків та інших учасників освітнього процесу, суспільно корисний результат навряд чи буде. Доцільність правильної організації інклюзивного навчання якраз і передбачає ось таку командну роботу.

Інклюзивне навчання, як було вже сказано вище, передбачає систему освітніх послуг, реалізуючи які, забезпечується рівний доступ усіх дітей до якісної освіти. Фактично інклюзивне навчання в принципі має сформувати рівні освітні можливості для кожної дитини . Освіта стає доступною. Але потрібно розуміти, що хоча законодавством передбачаються однакові можливості для отримання якісної освіти для всіх дітей, фізична змога до отримання знань у всіх дітей різна (Белкіна, 2018, с.50). Навіть нормотипові діти відрізняються ступенем талановитості, працездатності, характером, психологічними звичками тощо. Діти з особливими освітніми потребами – це ті ж діти, з різними шансами на старті. На практиці при організації інклюзивного навчання звичайно надається рівна для всіх можливість отримати якісну освіту, але отримати її можна у тому обсязі, який сприйме певна дитина. Тому для дітей з ООП має розроблятися індивідуальний навчальний план і індивідуальна навчальна програма, крім того, здійснюватися адаптація та модифікація освітнього середовища чи програми. Тобто створюються умови для навчання дитини з особливими освітніми

потребами відповідно до її можливостей. Це говорить про те, що держава намагається забезпечити належну організацію навчання дитини, дати їй відповідні знання. Однак головна ціль інклюзивного навчання, як не парадоксально це звучить, не полягає в тому, щоб забезпечити максимально можливу подачу знань (хоча й це далеко не другорядне), а в тому, щоб створити умови для соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами.

У науковій літературі вченою А.Колупаєвою (Колупаєва, 2014, с.191) неодноразово підкреслюється важливість соціалізації, неможливість її формування через навчання в інтернатах чи дома. Пандемія коронавірусу розкрила негативні тенденції формування соціалізації (а точніше – її відсутності) у всіх школярів, незалежно від стану здоров'я. Саме тому належна організація інклюзивного навчання має передбачати створення умов саме для розвитку соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, що забезпечить подальшу перспективу отримання такими дітьми спеціальної освіти, майбутньому працевлаштуванню.

Професор Н. І. Луцан, трактуючи термін «інклюзивне навчання», вказує, що це – «гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання» (Швед, 2015, с.153). З таким підходом цілком можна погодитися, оскільки інклюзивне навчання дійсно має перелічені ознаки, а саме:

а) гнучкість, яка забезпечує темп подачі начального матеріалу, необхідний для засвоєння учнями з особливими потребами, ступінь структурованості навчального матеріалу, формування відповідного індивідуального навчального плану чи індивідуальної навчальної програми, модифікація або адаптація програми тощо;

б) індивідуальний підхід при роботі з дитиною, яка має особливі освітні потреби. Причому, варто зауважити, що такі школярі є вкрай вразливою соціальною категорією, різняться своїм сприйняттям навіть при однакових

діагнозах, тому потребують особливої протекції й людського, а не тільки професійного, розуміння;

в) навчання за місцем проживання – надзвичайно важлива ознака інклюзивного навчання, яка реалізує принцип доступу до якісної освіти. Складнощі пересування, відстань до необхідного закладу освіти можуть стати тими чинниками, які завадять дитині з особливими освітніми потребами навчатися. Державна ж політика у сфері інклюзивного навчання позиціонує себе, як забезпечення організації надання відповідних освітніх послуг саме за місцем проживання. На жаль, за сучасного воєнного стану, має місце факт позбавлення дітей з особливими освітніми процесами можливості відвідувати навчальний заклад за місцем свого проживання у зв'язку з окупацією певних територій нашої держави, руйнуванням бомбами та снарядами самих закладів, змушеним переселенням у міста й села, розташованих подалі від лінії фронту;

г) навчання в умовах закладів загальної середньої освіти – передбачає забезпечення матеріально-технічних, архітектурних, фінансових, педагогічних, психологічних, методичних, безпечних умов надання освітніх послуг учням з особливими освітніми потребами. На сьогодні варто говорити про те, що ще багато закладів загальної середньої освіти не в змозі виконати всі поставлені перед ними задачі, проте тенденція до максимально можливого забезпечення відповідними умовами у закладах безперечно спостерігається. Покращення цього становище стає одним з першочергових завдань як держави в особі її органів, так і самих закладів.

Адже, як правильно підкреслює О.Миронової «підтримка дітей з особливими освітніми потребами базується на щоденній рутині та буденності, і саме тому так важливо створити комфортні умови для навчання. Інклюзивне навчання потребує величезну кількість ресурсів, але воно дійсно того вартує» (Миронова, 2016, с.768).

Характеризуючи поняття інклюзивного навчання, необхідно вказати, на його відмінність від інших споріднених понять. Так, поняття інклюзивного навчання входить, як вужча категорія, до, у більшій мірі, ширшого поняття

«соціальної інклюзії», що в суб'єктивному аспекті означає входження в групу, залучення, в цілому, до діяльності, колективу (Лазаренко, Засенко, Колупаєва 2016 с.42). Можна говорити, що інклюзивне навчання базується на принципах та механізмі соціальної інклюзії.

Необхідно також розрізняти явища інклюзивного навчання та інтеграції. За словами А.Колупаєвої: «Інтеграція як освітнє явище передбачає залучення дітей з порушеннями психофізичного розвитку, передусім з інвалідністю до загальноосвітнього середовища за умов дотримання всіх вимог, за яких функціонує це освітнє середовище» (Колупаєва, 2011, с.55-56).

Іншими словами, спостерігається діаметрально-протилежний підхід: при інтеграції діти з особливими освітніми потребами мають пристосуватися до умов функціонування закладів загальної середньої освіти, а при інклюзивному навчанні – навчальний заклад «пристосовується» (забезпечує відповідні умови) до потреб таких дітей (Петренко, 2018, с.17).

Методичні рекомендації щодо організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, розроблені Міністерством освіти і науки України, підтримують школи у впровадженні інклюзивного навчання.

Так, згідно методичних рекомендацій, вкрай важливо:

- забезпечити якість освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх особливих освітніх потреб;
- кожній дитині з особливими освітніми потребами (ООП) створюється індивідуальний навчальний план (ІНП), враховуючи її розвиток, здоров'я та потенціал;
- ефективна реалізація плану залежить від співпраці між педагогами, батьками та різнопрофільними фахівцями;
- освітній процес організовується з урахуванням індивідуальних потреб дітей, забезпечуючи доступ до якісної освіти;
- використовуються адаптовані навчальні програми та методики, що відповідають потребам кожної дитини;
- фахівці надають додаткові послуги та підтримку дітям;

- освітнє середовище адаптується для комфорту та безпеки дітей з особливими потребами, включаючи адаптацію навчальних приміщень, меблів та обладнання.
- інклюзивний простір сприяє інтеграції дітей з ООП в освітній процес.

Перелік цих та інших нормативних документів та методичних рекомендацій забезпечують комплексний підхід до організації інклюзивного навчання, включаючи створення відповідних умов, адаптацію навчальних програм та методик, а також підтримку педагогічного персоналу.

Крім того, організація інклюзивного навчання у ЗЗСО передбачає:

- ✓ Розробку індивідуальних навчальних планів (ІНП) для кожної дитини з ООП, враховуючи її індивідуальні особливості та потреби. Плани розробляються на основі діагностики (психолого-педагогічної, медичної та соціальної оцінки стану дитини) з залученням фахівців (психологів, логопедів, дефектологів), вчителів та батьків.
- ✓ Впровадження та моніторинг ІНП, які реалізуються в процесі щоденного навчання з урахуванням змін в стані та потребах дитини. Педагоги регулярно оцінюють результати навчання та вносять корективи до ІНП.
- ✓ Надання додаткових освітніх послуг дітям з ООП, таких як логопедична допомога, психологічна підтримка та корекційно-розвиткові заняття.

Послуги надаються індивідуально та в групах, з максимальною увагою до потреб кожної дитини. Важливою є співпраця з батьками, які залучаються до освітнього процесу та отримують консультації щодо підтримки дитини вдома.

Отже, з наведених правових джерел чітко видно, наскільки зміст інклюзивного навчання прогресивний і це, безумовно, крок уперед у сучасній організації освітнього процесу.

1.2. Сутність, зміст та фактори корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.

Підрозділ 1.2. буде присвячено сутності, змісту та факторам корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.

Наше дослідження особливостей корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі, насамперед, передбачає розуміння таких термінів, як «інклюзивне освітнє середовище», «інклюзивне навчання», «індивідуальний навчальний план», «корекційно-спрямоване навчання» та ін.

Так, *інклюзивне освітнє середовище* – це комплекс умов, методів і засобів для спільного навчання, виховання та розвитку всіх здобувачів освіти, з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей. Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантована державою, що ґрунтується на принципах недискримінації, поваги до різноманітності та залучення всіх учасників навчального процесу. Це забезпечується через адаптацію та модифікацію навчального середовища, індивідуалізацію підходів і надання медико-соціальної та психолого-педагогічної підтримки.

Індивідуальний навчальний план – це документ, що визначає порядок, форму та темп опанування навчальної програми відповідно до індивідуальної освітньої траєкторії учня, і розробляється освітнім закладом за активної участі учня та наявності необхідних ресурсів.

З огляду на це можна зробити висновок, що інклюзивне навчання в початковій школі є системною частиною сучасної освітньої парадигми. Ми підтримуємо думку, що важливо не просто приєднувати учнів до колективу, а залучати їх до нього як важливу життєву потребу, забезпечуючи інтеграцію в шкільну спільноту. Інтеграція та інклюзія в освітньому процесі відрізняються за своєю методологією. Інтеграція передбачає включення дітей з порушеннями психофізичного розвитку, зокрема з інвалідністю, у загальноосвітнє середовище, з дотриманням всіх його вимог. Сьогодні

важливо надавати дітям комплексну підтримку, зокрема психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги, які взаємопов'язані.

Психолого-педагогічні послуги — це комплекс заходів, спрямованих на організацію освітнього процесу та розвиток дітей з особливими освітніми потребами відповідно до їх індивідуальної програми розвитку. Їх надають педагоги, реабілітаційні заклади, фахівці з інклюзивно-ресурсних центрів. Корекційно-розвиткові послуги включають заходи супроводу дітей з особливими освітніми потребами, спрямовані на розвиток їхніх пізнавальних здібностей, емоційно-вольової сфери, мовлення та особистісного зростання.

Корекційно-спрямоване навчання (далі КСН) в інклюзивному класі є підходом, який має на меті забезпечення оптимальних умов для розвитку всіх учнів, включно з тими хто має особливі освітні труднощі (ООП).

Основною ідеєю КСН є коригування та адаптація освітнього процесу таким чином, щоб він був доступним, ефективним та сприяв досягненню максимальних результатів для кожного учня. Це передбачає врахування індивідуальних потреб, особливостей та потенціалу кожної дитини.

Здійснюючи аналіз змісту КСН, ми бачимо, що воно включає декілька *ключових компонентів*:

▪ ***індивідуалізацію освітнього процесу:***

1. Індивідуальні навчальні плани (ІНП), що створюються на основі діагностичних даних про особливості розвитку кожного учня, та включають конкретні цілі, завдання, методи та засоби навчання, а також критерії оцінювання досягнень (Бєлкіна, 2018, с.45).

2. Адаптація навчальних матеріалів, зокрема: підручники, зошити та дидактичні матеріали адаптуються відповідно до можливостей учнів. Наприклад, для учнів з порушеннями зору можуть використовуватися книги зі шрифтом Брайля або аудіокниги (Білоусова, Клименко, 2017, с. 45-60).

3. Диференційоване навчання під час якого використовуються різні методи та форми роботи для учнів з різним рівнем підготовки та особливостями

розвитку. Це може включати групову, індивідуальну або парну роботу, а також проекти та дослідницькі завдання (Білоусова, Клименко, 2017, с. 61-75).

▪ **Інклюзивне середовище:**

1. Фізичне середовище, в яке входять: класні кімнати та шкільні приміщення, які повинні бути доступними для всіх учнів. Це також включає наявність пандусів, ліфтів, спеціальних меблів та обладнання.

2. Соціальне середовище, яке передбачає створення дружнього та підтримуючого колективу, де всі учні відчують себе частиною команди. Вкрай важливо, щоб учні з ООП не відчували себе ізольованими (Гребенюк, 2021, с.17).

3. Емоційне середовище, яке передбачає підтримку позитивного емоційного клімату, де кожен учень відчуває себе в безпеці та цінованим. Це досягається через розвиток емоційної грамотності, емпатії та взаємоповаги серед учнів.

▪ **Мультидисциплінарний підхід**, як основу корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі. Він передбачає тісну співпрацю між різними фахівцями, кожен з яких вносить свій внесок у розробку та реалізацію індивідуальних програм для учнів з особливими освітніми потребами (ООП). Цей підхід забезпечує комплексний підхід до навчання, де враховуються всі аспекти розвитку дитини (Додонов, 2019).

1. Співпраця фахівців: Успішне корекційно-спрямоване навчання неможливе без командної роботи різних фахівців, серед яких:

- педагоги, як основні виконавці ІНП. Саме вони здійснюють щоденний освітній процес, адаптують матеріали та методи навчання під потреби конкретного учня, а також активно співпрацюють з іншими фахівцями для оцінки прогресу учня та внесення необхідних корективів у програму;

- психологи, які проводять діагностику та оцінку психічного розвитку учнів, визначають їхні сильні та слабкі сторони, розробляють психологічні аспекти ІНП, надають підтримку у подоланні емоційних та поведінкових проблем, сприяють розвитку соціальних навичок та емоційної грамотності;

- логопеди, фахівці, котрі працюють над корекцією мовленнєвих порушень, розвитком комунікативних навичок, проводять спеціалізовані заняття, спрямовані на поліпшення артикуляції, фонетики, лексико-граматичної сторони мовлення, консультують педагогів щодо адаптації навчальних матеріалів для учнів з мовленнєвими труднощами;

- соціальні працівники, завдяки яким здійснюється допомога у вирішенні соціальних та побутових проблем, які можуть впливати на освітній процес, підтримують зв'язок з родинами учнів, допомагають у вирішенні конфліктів, сприяють створенню сприятливого соціального середовища в школі та поза нею;

- медичні працівники, які забезпечують моніторинг здоров'я учнів, надають рекомендації щодо фізичного навантаження, харчування, режиму дня, виявляють та контролюють хронічні захворювання або інші медичні проблеми, які можуть впливати на навчання тощо

У відповідності з науковим дослідженням теми мультидисциплінарності О.Гордійчук, ми цілком погоджуємося з думкою авторки, яка зазначає: «Фахівці, які взаємодіють з дитиною – вчитель, асистент учителя, психолог, соціальний педагог, логопед, дефектолог, учитель фізичної культури, реабілітолог, медичний працівник та ін., - а також батьки, повинні брати участь у цілеспрямованому продуманому розробленому спільними зусиллями процесі, головними етапами якого є:

- аналіз психофізичного стану розвитку дитини;
- оперативне і стратегічне планування індивідуальної програми розвитку з опорою на сильні сторони дитини з особливими потребами та її потреби;
- послідовна реалізації фахівцями розробленої ІПР;
- моніторинг перебігу навчально-виховного та корекційно-розвивального процесу та внесення змін в ІПР дитини з особливими потребами» (Гордійчук, 2015, с.27).

Крім того, як зазначено у публікації О.Гордійчук: «Продумана й цілеспрямована робота мультидисциплінарної команди супроводу, реалізація

напрямів міждисциплінарного підходу тощо, уможливають залучення дітей з особливими потребами в соціальне життя, створять ситуацію успіху в інклюзивному загальноосвітньому закладі, нададуть можливості цій категорії дітей бути учасниками позашкільних освітніх та оздоровчо-виховних закладів» (Гордійчук, 2015, с.27).

▪ **Регулярні консультації та супровід.**

Насамперед, регулярні консультації та супровід є невід'ємною частиною мультидисциплінарного підходу. Вони забезпечують постійний обмін інформацією між фахівцями, вчителями, батьками та іншими учасниками навчального процесу. Педагоги регулярно консультуються з психологами, логопедами, соціальними та медичними працівниками для оцінки прогресу учнів, виявлення нових потреб та корекції індивідуальних програм. Це може відбуватися у формі індивідуальних зустрічей, командних нарад або телефонних консультацій.

Фахівці забезпечують постійний супровід освітнього процесу, допомагають вчителям у реалізації корекційних заходів, надають рекомендації щодо адаптації навчальних матеріалів та методик. Вони також можуть проводити спостереження за роботою вчителів та учнів, надавати зворотний зв'язок та підтримку. Консультації та супровід включають також роботу з батьками. Фахівці допомагають батькам розуміти потреби та особливості своїх дітей, надають рекомендації щодо домашньої підтримки, організації режиму дня та додаткових занять. Вони також можуть організовувати групи підтримки для батьків, де ті можуть обмінюватися досвідом та отримувати емоційну підтримку.

Вцілому, регулярні наради всіх учасників команди дозволяють обговорювати успіхи та труднощі учнів, координувати дії фахівців, планувати подальші кроки. Це забезпечує узгодженість дій та ефективну реалізацію індивідуальних програм (Білоусова, Клименко, 2017, с. 120-140).

Наступним аспектом є **корекційні заходи та програми**. До корекційних заходів та програм належать:

▪ **логопедичні заняття**, що спрямовані на подолання мовленнєвих порушень, розвиток комунікативних навичок. Вони включають:

- ✓ **Артикуляційну гімнастику**, як комплекс вправ для розвитку рухливості артикуляційних органів (язика, губ, піднебіння), які допомагають дітям правильно вимовляти звуки.
- ✓ **Фонетичні вправи**, котрі спрямовані на роботу над правильною вимовою звуків, слів та речень, включаючи спеціальні прийоми та ігри для закріплення правильної артикуляції.
- ✓ **Розвиток мовленнєвого слуху**. Вправи, спрямовані на розвиток слухової уваги та здатності розрізняти звуки мовлення, використовуються ігрові та музичні завдання.
- ✓ **Розвиток лексико-граматичної сторони мовлення**: Вправи для збільшення словникового запасу, формування граматичних навичок, розуміння та використання складних мовних конструкцій.
- ✓ **Комунікативні ігри, які включають ігри**, що спрямовані на розвиток навичок спілкування, здатності вести діалог, задавати питання та відповідати на них (Таранченко, Сулима, 2018 с. 90-110.)

▪ **заняття з розвитку моторики.**

Так, заняття з розвитку моторики спрямовані на розвиток дрібної та великої моторики у дітей з порушеннями рухового апарату. Вони включають:

- ✓ **Вправи для розвитку дрібної моторики** (робота з дрібними предметами, такими як намистини, кнопки, пазли, що сприяє розвитку координації рухів пальців та кистей рук).
- ✓ **Малювання та ліплення**, що допомагають зміцнити м'язи рук та розвинути точність рухів.
- ✓ **Ігри з маніпулятивними предметами**, що сприяють розвитку просторового мислення та координації.
- ✓ **Вправи для розвитку великої моторики**, які включають комплекси вправ для розвитку загальної рухової активності.

✓ **Терапевтичні вправи,** котрі спрямовані на зміцнення м'язів, розвиток гнучкості та координації рухів для дітей з порушеннями рухового апарату (Таранченко, Сулима, 2018 с. 111-130).

▪ ***соціальні тренінги та програми***

Соціальні тренінги та програми допомагають учням розвивати соціальні навички, такі як комунікація, співпраця, вирішення конфліктів. Вони включають:

✓ **Тренінги з розвитку комунікативних навичок:** Навчання дітей ефективному спілкуванню, вмінню слухати та відповідати, ведення діалогу (використовуються рольові ігри, моделювання ситуацій, групові дискусії).

✓ **Заняття з розвитку емоційної грамотності:** Навчання дітей розпізнавати та виражати свої емоції, розуміти емоції інших людей (використовуються ігри, вправи на емпатію, обговорення емоційних ситуацій).

✓ **Тренінги з вирішення конфліктів:** Навчання дітей методам конструктивного вирішення конфліктів, пошуку компромісів, ефективного спілкування під час конфліктних ситуацій.

✓ **Групові проекти та завдання:** Робота над спільними проектами, що сприяють розвитку навичок співпраці, розподілу ролей, спільного прийняття рішень.

✓ **Соціальні ігри:** Ігри, спрямовані на розвиток соціальних навичок, таких як довіра, підтримка, взаємодопомога (використовуються кооперативні ігри, ігри на розвиток довіри) (Таранченко, Сулима, 2018 с. 150-170)

▪ ***педагогічні технології.***

Педагогічні технології в інклюзивному навчанні відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного навчального процесу для учнів з особливими освітніми потребами (ООП). Вони допомагають адаптувати навчання до індивідуальних потреб кожного учня, роблять навчальний процес цікавим та доступним. Основні технології включають інтерактивні методи навчання та проектне навчання (Карташова, Шевченко, 2021).

▪ ***інтерактивні методи навчання.***

Інтерактивні методи навчання включають використання сучасних технологій, які сприяють активній участі учнів у навчальному процесі та покращують засвоєння матеріалу. Основні засоби та методи включають:

✓ **Інтерактивні дошки:** Використання інтерактивних дощок дозволяє зробити уроки більш наочними та динамічними. Учні можуть взаємодіяти з навчальним матеріалом, виконувати завдання безпосередньо на дошці, що сприяє активному залученню та кращому запам'ятовуванню інформації. Наприклад, можна використовувати дошку для вирішення математичних завдань, проведення інтерактивних тестів або вивчення карт.

✓ **Спеціалізовані освітні програми та програмне забезпечення:** Ці програми допомагають адаптувати навчальний матеріал під потреби учнів з ООП. Це можуть бути програми для розвитку мовленнєвих навичок, математичних здібностей, логічного мислення. Наприклад, програми для навчання читанню, які використовують звукові ефекти та візуальні підказки, або математичні ігри, які роблять навчання цікавим та інтерактивним.

✓ **Використання відео, аудіо, анімацій та інших мультимедійних ресурсів:**

Це робить уроки більш цікавими та зрозумілими. Це особливо важливо для учнів з порушеннями слуху або зору, оскільки вони можуть сприймати інформацію через альтернативні канали. Наприклад, відеоуроки з субтитрами для учнів з порушеннями слуху або аудіокниги для учнів з порушеннями зору.

✓ **Ігрові форми навчання.**

Ігри та тренажери можуть бути використані для розвитку різних навичок, таких як логічне мислення, пам'ять, увага. Наприклад, тренажери для вивчення мов, математичні ігри, ігри на розвиток логіки та креативного мислення [Корнеєва Л. І. Педагогічні технології в інклюзивній освіті, с.35-55] .

✓ **Проектне навчання.**

Проектне навчання сприяє залученню учнів до виконання проектів, що сприяє розвитку критичного мислення, творчості та самостійності. Вчитель разом з

учнями оцінюють результати проекту, аналізують процес роботи, визначають досягнення та труднощі. Це сприяє розвитку вміння рефлексувати, аналізувати свою діяльність, робити висновки та планувати подальші дії. Наприклад, учні можуть заповнити анкету з самооцінкою, обговорити результати проекту на уроці, провести аналіз сильних та слабких сторін своєї роботи (Корнєєва Л., 2020, с.56).

Отже, *методика корекційно спрямованого навчання* – це методика не засвоєння знань, умінь і навичок, передбачених навчальною програмою, змістом навчання, а методика корекції та розвитку певної складової психофізичного розвитку дитини.

1.3. Констатувальне дослідження стану організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі

Інклюзивна освіта є однією з пріоритетних сфер сучасної педагогіки, котра передбачає забезпечення рівних прав та можливостей для усіх учнів, незалежно від їх індивідуально-особистісних психофізичних особливостей та потреб. Важливим аспектом цієї концепції є організація корекційно-спрямованого навчання, яке покликане забезпечити ефективну підтримку учнів з особливими освітніми потребами (ООП).

В підрозділі 1.3 ми маємо на меті здійснити опис констатувального етапу педагогічного експерименту – дослідження стану організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.

Мета дослідження полягала у вивченні існуючих підходів, методів та інструментів, які використовуються для організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивних класах.

Основні завдання дослідження:

- визначення рівня обізнаності та дієвості педагогів щодо організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі;
- з'ясування ефективності застосовуваних методик і технологій корекційного навчання;
- виявлення труднощів та успішних практик в організації окресленого напрямку дослідження.

Для досягнення поставлених завдань використовувались наступні *методи дослідження:*

- *анкетування 25 педагогів*, проведене серед вчителів інклюзивних класів ЗЗСО м.Чернівці.
- *спостереження за організацією освітнього процесу* в інклюзивних класах, в ЗЗСО м.Чернівці для виявлення ефективних підходів та методик.

Результати дослідження стану продемонстрували наступне: учасників зі стажем до 5 років педагогічної діяльності більше 83%, решта (17%) – зі стажем до 10 років (рис.1.1.).

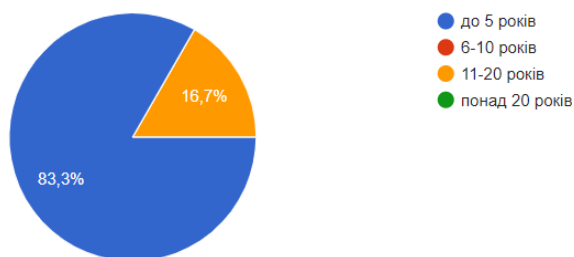
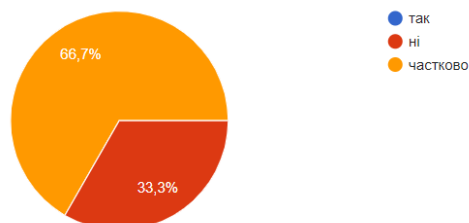

Рис.1.1. Визначення віку респондентів

Джерело: складено автором самостійно

Найперше, що нас цікавило, це те, як розуміють наші респонденти поняття «корекційно-спрямоване навчання». В цілому, ідентичними були відповіді про те, що це таке навчання, яке спрямоване на корекцію: *певних недоліків, окремих проблем, порушень, подолання труднощів*.

«Чи є у Вашій школі достатньо ресурсів для організації корекційно-спрямованого навчання?» - було наступним питанням опитування. Майже 66 % опитаних учасників зазначили, що ЗЗСО потребують якісних ресурсів, адже їх відповіді про частковість забезпечення свідчать саме про це. 34% учасників опитування відповіли, що ні, не достатньої ресурсів. Про достатність ресурсів для організації корекційно-спрямованого навчання не відмітили жоден опитаний (рис.1.2).

**Рис.1.2. Моніторинг ресурсів в організації
корекційно-спрямованого навчання в ЗЗСО**

Джерело: складено автором самостійно

Надалі, для виявлення нами факту про використання методик корекційно-спрямованого навчання, ми здійснили опитування і отримали наступні відповіді (рис.1.3.):

- методика «Нумікон» - арсеналі 16,7 % педагогів;
- методики сенсорної інтеграції - 50% опитаних;
- використання технологій та інтерактивних методів склали найбільшу кількість- 66,7%.
- Про метод «Казки» відповіли 16,7% учасників опитування.

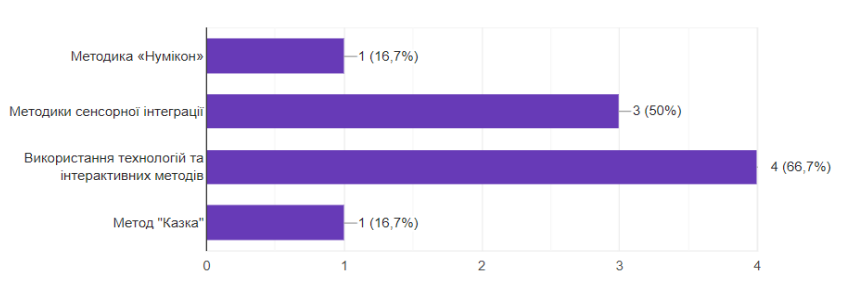

Рис.1.3. Діагностика використання педагогами методик корекційно-спрямованого навчання учнів

Джерело: складено автором самостійно

На запитання про труднощі в організації корекційно-спрямованого навчання результати були наступними (рис.1.4.):

- Недостатня кількість навчальних матеріалів – 50%
- Відсутність психолого-педагогічної команди супроводу – 66,7 %
- Нестача часу для індивідуальної роботи з учнями- 33,3 %
- Труднощі у взаємодії з батьками- 33,3 %

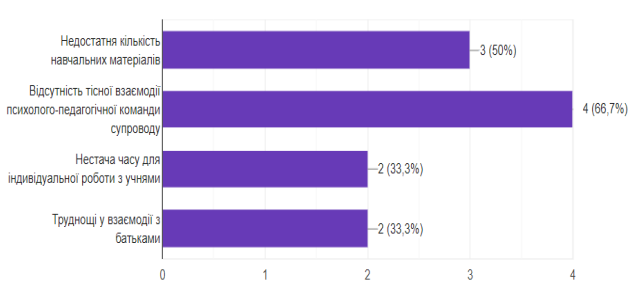

Рис.1.4. Моніторинг труднощів в організації корекційно-спрямованого навчання учнів

Джерело: складено автором самостійно

Надалі нас цікавило, які заходи можна вжити задля покращення організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі. Всі відповіді, які ми опрацювали були спрямовані в більші мірі не на заходи, а на форми роботи з батьками, на форми підвищення кваліфікації педагогічних працівників до роботи в інклюзивних класах, на співпрацю вчителя та асистента вчителя, тренінги та спільні проєкти з усіма учасниками освітнього процесу. На нашу думку, такі думки свідчать про обмежений рівень осмисленості щодо покращення інклюзивного навчання загалом, та корекційно-спрямованого навчання в інклюзивних класах, зокрема. Що, за нашими переконаннями і підтверджує актуальність нашого педагогічного дослідження з окресленої теми.

Щодо результатів анкетування про форми навчання, які є найбільш ефективними для учнів з ООП, про це свідчить рис.1.5. Так, найбільшу кількість відповідей здобули індивідуальні заняття (83,3%) та проєктна діяльність (66,7%). Групові форми роботи на уроках в умовах інклюзії (33,3). Жоден опитаний не обрав дистанційне навчання як найбільш ефективну для учнів з ООП (рис.1.5.).

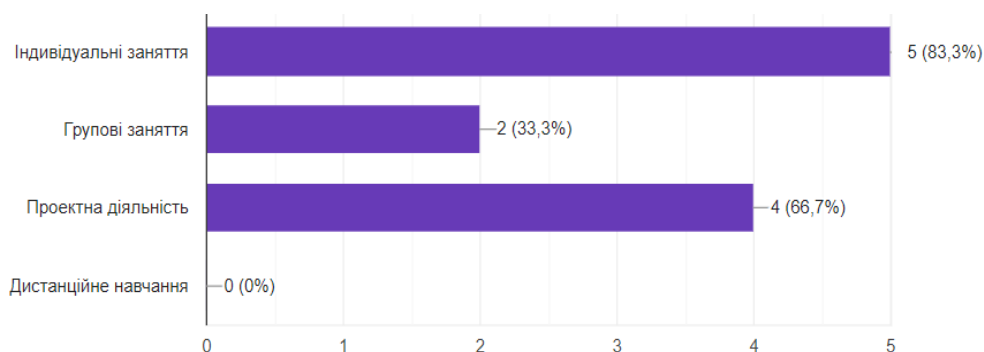

Рис. 1.5. Результати опитування щодо найбільш ефективних форм навчання для учнів з ООП

Джерело: складено автором самостійно

Нас потішили результати опитування респондентів щодо співпраці з асистентами вчителя в роботі з учнями з ООП. Так, у постійній тісній взаємодії перебувають 66,7% педагогів, часто співпрацюють з питань адаптації та

модифікації змісту навчального матеріалу 33,3% опитаних. Тих, хто співпрацює рідко, або ніколи зовсім не виявилось (*рис.1.6.*).

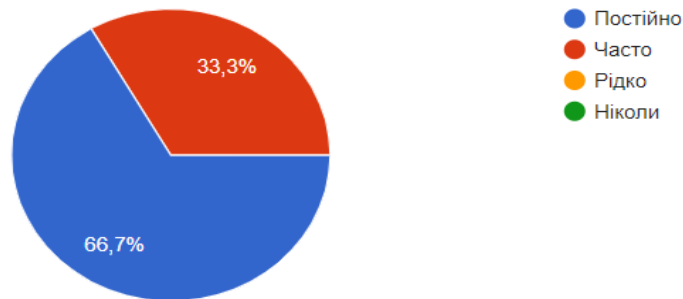

Рис 1.6. Діагностика рівня співпраці педагога з асистентом учителя в роботі з учнями з ООП

Джерело: складено автором самостійно

Науковий інтерес нашого педагогічного етапу експерименту стосувався виявлення найкорисніших для респондентів форм професійної та методичної підтримки з боку школи. Серед запропонованих нами варіантів відповідей результати виявилися наступними: додаткові курси та тренінги цікавлять 83,3% опитаних; методичні матеріали та посібники вкрай необхідні 50% респондентів; забезпеченням психолого-педагогічними супервізіями зацікавилися 83,3% педагогів; консультації фахівців (психологів, логопедів тощо) необхідні для 66,6% опитаних (*рис.1.7.*).

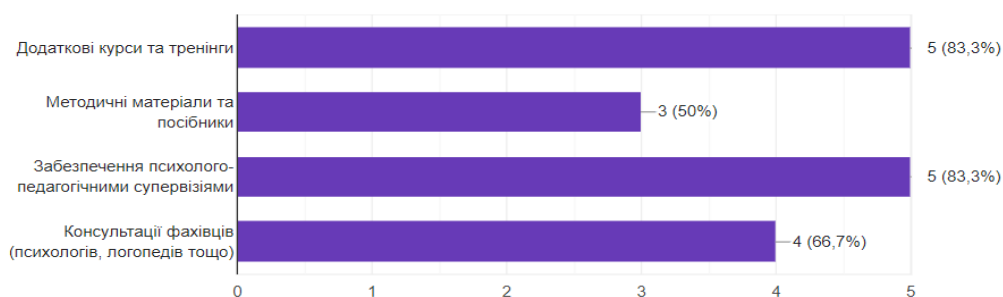

Рис.1.7. Опитування щодо форм професійної та методичної підтримки з боку школи

Джерело: складено автором самостійно

Демонструємо на рис.1.8. результати вибору педагогами самостійно, чи за допомогою інших фахівців технологій для адаптації навчального матеріалу для учнів з ООП.

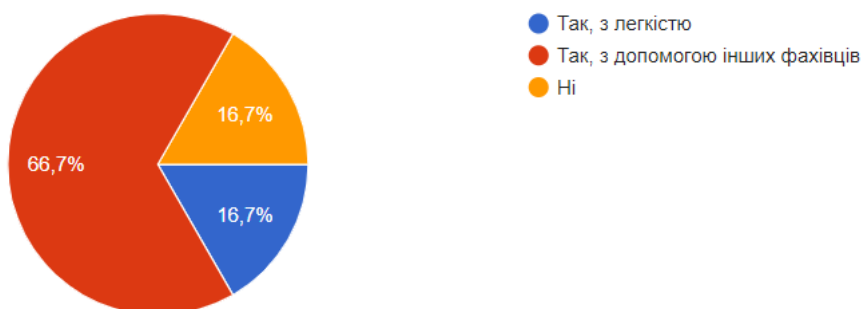

Рис.1.8. Результати вибору педагогами технологій для адаптації навчального матеріалу для учнів з ООП

Джерело: складено автором самостійно

«Спеціальні зони для релаксації; постійну присутність психолога в школі; регулярні тренінги для педагогів; встановлення відеонагляду» - це заявлені варіанти відповідей респондентів щодо забезпечення безпечного та комфортного середовища в інклюзивному класі і представлені нами в рис.1.9.

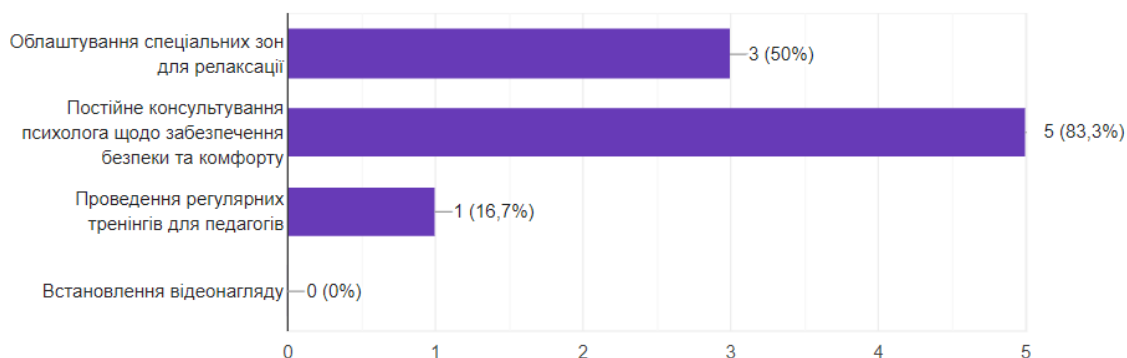

Рис.1.9. Опитування респондентів щодо забезпечення безпечного та комфортного середовища в інклюзивному класі

Джерело: складено автором самостійно

У контексті нашого дослідження корекційно-спрямованого навчання нам було необхідно дізнатися про те, що, на думку, педагогів сприятиме полегшенню засвоєння учнями інклюзивного класу програмного матеріалу. Так, візуальні допоміжні матеріали вважають цінними 66,7% опитаних ,

інтерактивні заняття розглядають корисними 83,3% педагогів, ігрові методики вважають необхідними 100% педагогів, потребу в спеціальних навчальних посібниках вбачають 16,7% респондентів.

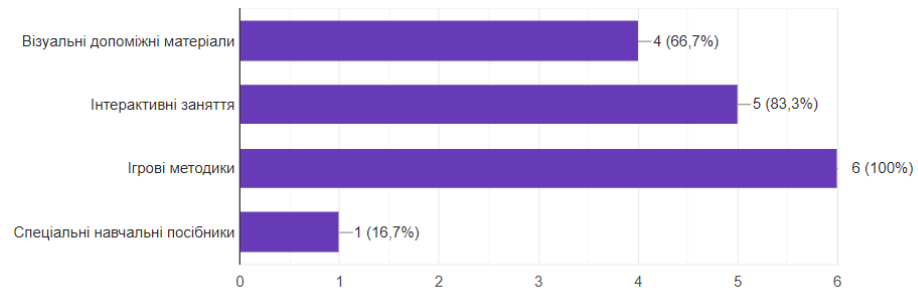

Рис.1.10. Результати відповідей щодо полегшення засвоєння учнями інклюзивного класу програмного матеріалу

Джерело: складено автором самостійно

Щодо результатів опитування про труднощі, які найчастіше виникають у процесі навчання учнів з особливими освітніми потребами, то їх перелік склав наступні аспекти (рис.1.11):

- недостатнє розуміння матеріалу;
- проблеми з концентрацією уваги;
- соціальна ізоляція;
- емоційні труднощі.

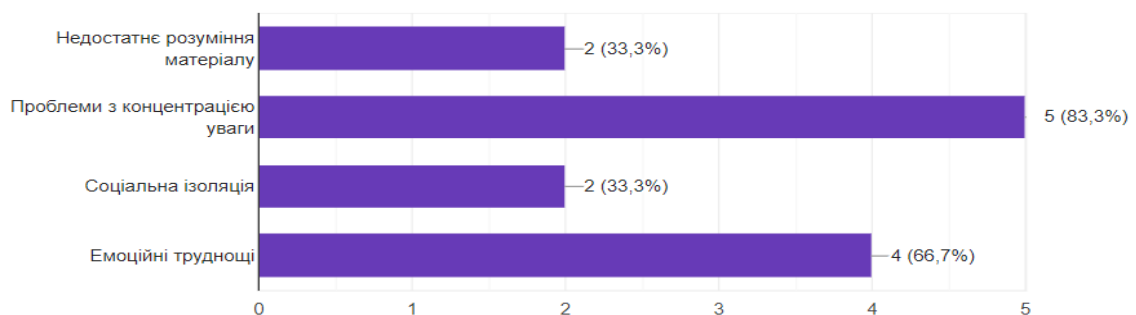

Рис.1.1. Результати опитування про труднощі, які найчастіше виникають у процесі навчання учнів з особливими освітніми потребами

Джерело: складено автором самостійно

Крім того, предметом нашого інтересу в опитування педагогів було питання про методи з метою подолання вище окреслених труднощів. Ними виявилися: індивідуальні консультації, спеціальні навчальні програми, допомога асистента вчителя, залучення батьків до навчального процесу (рис.1.12).

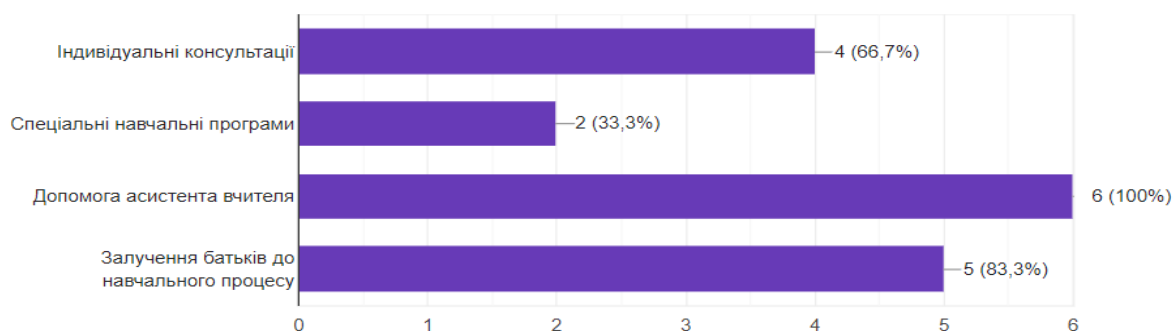
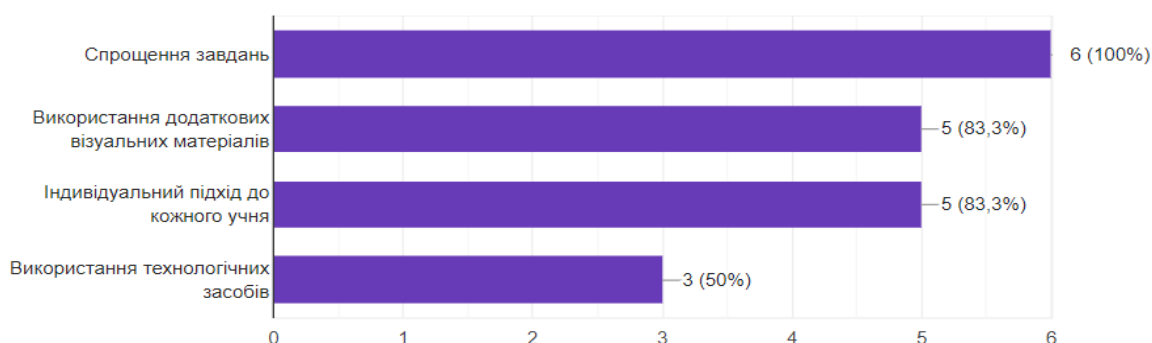

Рис.1.12. Результати опитування педагогів щодо методів з метою подолання освітніх труднощів в учнів інклюзивних класів

Джерело: складено автором самостійно

Для визначення здатностей педагогів адаптувати навчальні матеріали для учнів з особливими освітніми потребами, в опитувальнику нами було передбачене таке питання. Респондентами було названо наступне: спрощення завдань (100%), використання додаткових візуальних матеріалів (83,3%), індивідуальний підхід до кожного учня (83,3%), використання технологічних засобів (50%) (рис.1.13).

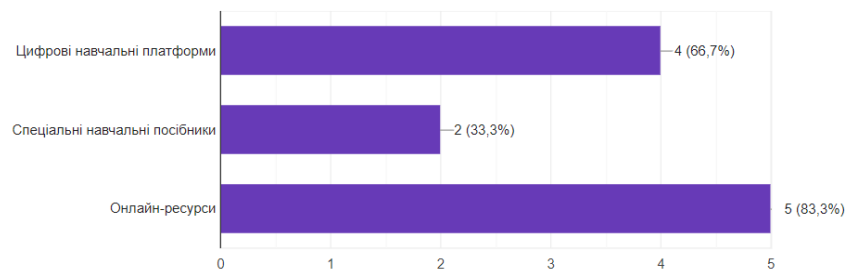

**Рис.1.3. Результати визначення здатностей педагогів
Щодо адаптації навчальних матеріалів для учнів з ООП**

Джерело: складено автором самостійно

Звісно, логічним продовженням нашого експерименту було питання щодо ресурсів, які допомагають педагогам у адаптації матеріалів. Вибір відповідей респондентами був таким:

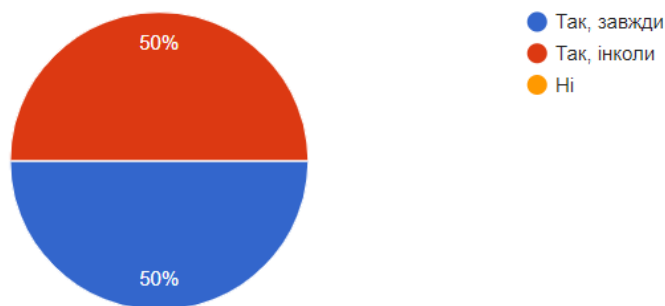
- цифрові навчальні платформи;
- спеціальні навчальні посібники;
- інтерактивні дошки;
- онлайн-ресурси, кількісні показники яких представлені в *рис.1.14*.

**Рис.1.14. Опитування щодо ресурсів,
які допомагають педагогам у адаптації матеріалів**

Джерело: складено автором самостійно

На запитання «Чи використовуєте модифіковані завдання або тести для учнів інклюзивного класу?» відповіді розподілилися порівну: так, завжди – 50% і так, інколи – 50%.

**Рис.1.15. Результати опитування щодо використання модифікованих
завдань або тестів для учнів інклюзивного класу**

Джерело: складено автором самостійно

Усвідомлюючи рівень труднощів сучасних педагогів до роботи в умовах інклюзії, ми запропонували запитання про те, чи ініціювали респонденти консультації або допомогу від фахівців у роботі з учнями з ООП? Якщо так, кого саме?. Найбільшу затребуваність здобули варіанти відповідей, кількісний показник яких подано в рис.1.16: логопеда, корекційного педагога, реабілітолога, психолога.

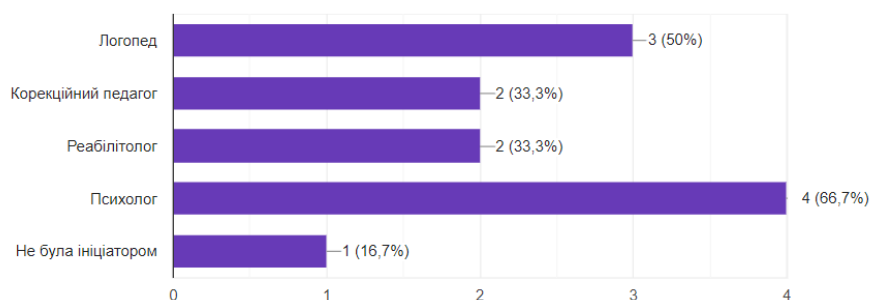

Рис.1.16. Опитування щодо ініціювання респондентами консультацій або звернення по допомогу від фахівців у роботі з учнями з ООП

Джерело: складено автором самостійно

Щодо результатів опитування про рівень співпраці опитаних респондентів з батьками учнів з ООП, то варіанти відповідей нас насправду потішили. Бо, 50% - вказали на середній рівень співпраці; 33,3% - на високий рівень і 16,7 – дуже високий (рис.1.17).

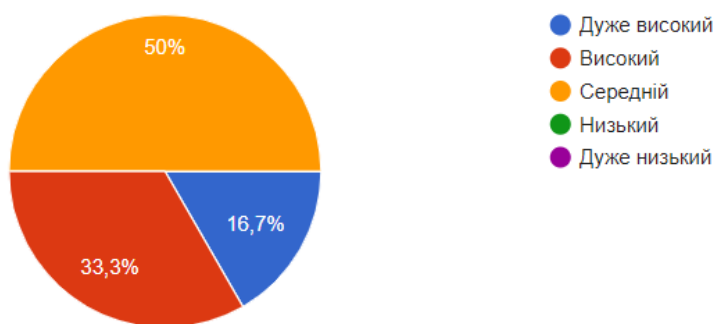

Рис.1.17. Результати опитування про рівень співпраці педагогів з батьками учнів з ООП

Джерело: складено автором самостійно

На основі *результатів дослідження* можна зробити наступні *висновки*:

1. Існує нагальна потреба у підвищенні кваліфікації педагогічного персоналу для роботи в інклюзивних класах.
2. Необхідно забезпечити школи достатньою кількістю навчальних матеріалів та ресурсів для корекційного навчання.
3. Важливо активізувати співпрацю між школами та батьками дітей з ООП для створення сприятливого навчального середовища.

За нашими міркуваннями, варто *рекомендувати* наступне.

- Організувати регулярні тренінги та семінари для педагогів щодо роботи з учнями з ООП.
- Забезпечити доступ до сучасних навчальних матеріалів та ресурсів.
- Створити систему підтримки та консультативної допомоги для педагогів та батьків.

Здійснене нами дослідження стану окресленої проблеми є важливим кроком до вдосконалення організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивних класах, що сприятиме створенню рівних можливостей для всіх учнів.

Висновки до розділу 1

Упродовж аналізу наукової літератури, в також здійснення наукових пошуків у Розділі 1, ми дійшли таких результатів та висновків:

- Нормативно-правові основи навчання в інклюзивному класі представлено достатньою складовою, яка в силу викликів сьогодення мала своє відображення у чисельних документах. Ними є: Конституція України, Концепція інклюзивної освіти, Концепція Нової української школи, Державний стандарт початкової освіти, Закон України «Про освіту», Закон України «Про повну загальну середню освіту», Закон України «Про охорону дитинства», «Порядок організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про інклюзивний клас загальноосвітнього навчального закладу», «Національна стратегія інклюзивної освіти на 2021-2031 роки», Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки, «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти». За нашими аналітичними розвідками, така правова база щодо організації корекційно-спрямованого та влаштування безпечного безбар'єрного середовища цілеспрямовано врегульовує сучасний освітній процес НУШ. Також, за свідченням наукових пошуків, інклюзивна освіта в Україні має чимало особливостей та психолого-педагогічних умов її впровадження, про що ми описали в п.1.2.

Розкриваючи сутність, зміст та фактори корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі, ми розпочали наукові розвідки із визначення наукової термінології: «інклюзивне освітнє середовище», «інклюзивне навчання», «індивідуальний навчальний план», «психолого-педагогічні послуги», «корекційно-спрямоване навчання» та «методика корекційно спрямованого навчання».

Ключовим терміном, який ми взяли за основу є: «Корекційно-спрямоване навчання в інклюзивному класі - підхід, який має на меті забезпечення оптимальних умов для розвитку всіх учнів, включно з тими хто має особливі освітні труднощі (ООП). Його основна ідея полягає у коригуванні та адаптації освітнього процесу таким чином, щоб він був доступним, ефективним та сприяв досягненню максимальних результатів для кожного учня.

- В п.1.2. ми також обгартували: ключові компоненти корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі: *індивідуалізацію освітнього процесу, інклюзивне середовище, мультидисциплінарний підхід, регулярні консультації та супровід, корекційні заходи та програми, педагогічні технології тощо.*

Фактори, що впливають на ефективність корекційно-спрямованого навчання, включають: *мультидисциплінарний підхід*: успішне корекційне навчання можливе лише завдяки тісній співпраці різних фахівців, серед яких педагоги, психологи, логопеди, соціальні працівники та медичні працівники; *інтерактивні методи навчання*: використання сучасних технологій, таких як інтерактивні дошки, комп'ютерні програми та мультимедійні ресурси тощо; *проектне навчання*: залучення учнів до виконання проектів сприяє розвитку їхніх критичних мислення, творчості та самостійності, що є важливими аспектами їхнього всебічного розвитку.

Так, *методика корекційно спрямованого навчання* є методикою не засвоєння знань, умінь і навичок, передбачених навчальною програмою, змістом навчання, а методикою корекції та розвитку певної складової психофізичного розвитку дитини.

Корекційні заходи та програми є важливими інструментами корекційно-спрямованого навчання. Вони включають логопедичні заняття для подолання мовленнєвих порушень, заняття з розвитку моторики для дітей з порушеннями рухового апарату та соціальні тренінги для розвитку соціальних навичок. Ці

заходи сприяють гармонійному розвитку учнів з ООП та їхньої інтеграції в освітнє середовище.

- Нами було здійснено констатувальне дослідження стану організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі за допомогою опитувальника серед 25 педагогів інклюзивних класів м.Чернівці. Результати діагностики представлені в діаграмах і гістограмах в п.1.3.

Отже, корекційно-спрямоване навчання в інклюзивному класі є складним та багатогранним процесом, який потребує залучення різних фахівців, використання сучасних педагогічних технологій та проведення спеціалізованих корекційних заходів. Такий підхід дозволяє забезпечити освітній процес учнів з особливими освітніми потребами, сприяючи їхньому всебічному розвитку та соціально-педагогічній інтеграції.

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ КОРЕКЦІЙНО-СПРЯМОВАНОГО НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ

2.1. Створення безпечного освітнього середовища як передумова організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.

Сучасна освіта все більше орієнтується на інклюзивність, яка передбачає залучення дітей з особливими освітніми потребами до ЗЗСО. Це вимагає створення безпечного освітнього середовища, яке є основою для ефективного корекційно-спрямованого навчання учнів.

В параграфі 2.1. ми опишемо психолого-педагогічні умови організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі, виокремлені нами.

Безпека в освітньому середовищі охоплює не лише фізичний аспект, але й психологічний, емоційний та соціальний, що є надзвичайно важливим для повноцінного розвитку та навчання дітей.

Фізична безпека в інклюзивному класі є першочерговою умовою для забезпечення комфортного і безпечного перебування всіх учнів, включаючи дітей з особливими освітніми потребами. Це включає адаптацію шкільної інфраструктури, меблів, навчальних матеріалів та організацію простору, щоб усі діти могли вільно пересуватися, брати участь у навчальних та позакласних заходах без будь-яких фізичних перешкод (Smith et al., 2019, с.25-27).

Адаптація інфраструктури включає в себе:

- *доступність приміщень*: шкільні будівлі повинні бути обладнані пандусами та ліфтами для забезпечення доступу до всіх приміщень для учнів з обмеженими можливостями. Важливо також, щоб коридори, двері та входи були достатньо широкими для проїзду інвалідних візків.

- *спеціалізовані санітарні умови*: туалети та інші санітарні приміщення повинні бути адаптовані для дітей з обмеженими можливостями. Це включає наявність поручнів, спеціально обладнаних умивальників і туалетів .

- *сигналізація і освітлення*: у школі повинні бути встановлені звукові і світлові сигналізації для дітей з порушеннями слуху та зору. Також важливо забезпечити достатнє освітлення у всіх приміщеннях, щоб уникнути можливих травм через недостатню видимість.

Коли йде мова про *ергономічні меблі*, то мається на увазі:

- *регульовані парти і стільці*: у класах повинні бути парти та стільці, які можна регулювати за висотою і нахилом, щоб забезпечити комфортну посадку для дітей з різним зростом і фізичними можливостями (Литвин, 2021, с.15).

- *спеціалізовані меблі*: для дітей з особливими потребами можуть знадобитися спеціалізовані меблі, такі як ортопедичні стільці чи столи з фіксацією для стабільної підтримки тіла.

Також, *організація навчального простору* включає:

- *Розміщення обладнання*: навчальні матеріали та обладнання повинні бути розміщені таким чином, щоб до них було легко дістатися всім учням. Це включає використання низьких полиць, легкодоступних шаф і відкритих зон для навчання.

- *Безпечне переміщення*: у класах і коридорах не повинно бути перешкод, які можуть заважати пересуванню. Важливо, щоб всі проходи були вільними від зайвих предметів, а підлога була неслизькою і безпечною для ходіння.

- *Евакуаційні плани*: у школі повинні бути розроблені і чітко вказані евакуаційні плани на випадок надзвичайних ситуацій. Всі учні і персонал повинні знати про ці плани і регулярно проводити навчання з евакуації.

Навчальні матеріали та технології містять:

- *адаптовані навчальні матеріали*: навчальні матеріали повинні бути адаптовані для дітей з різними потребами. Це може включати використання великих шрифтів, книг з рельєфними малюнками, аудіокниг та інших ресурсів.

▪ *інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ)*: використання ІКТ може значно покращити навчальний процес для дітей з обмеженими можливостями. Це може включати інтерактивні дошки, комп'ютери з спеціалізованим програмним забезпеченням, планшети та інші пристрої, що допомагають в навчанні.

Психологічна безпека в інклюзивному класі є важливою складовою для створення сприятливого навчального середовища, де кожен учень може відчувати себе комфортно, прийнятим та захищеним (Jones, 2020, с. 29). Це передбачає формування атмосфери підтримки, довіри і взаєморозуміння між учнями, вчителями та батьками.

Психологічна безпека включає в себе кілька ключових аспектів:

1. Емоційний комфорт, який охоплює:

▪ *підтримуючу атмосферу*, де кожен учень відчувається цінним і підтриманим. Це включає демонстрацію вчителем емпатії, уваги до емоційних потреб учнів та готовність вислухати і допомогти;

▪ *позитивне підкріплення*, яке включає в себе визнання та заохочення досягнень учнів, що сприяє підвищенню їхньої самооцінки та мотивації. Важливо підкреслювати навіть незначні успіхи і досягнення кожного учня, незалежно від його здібностей.

2. Підтримка з боку педагогів задля:

▪ *підготовки вчителів* до роботи в інклюзивному середовищі. Це включає тренінги з емоційної грамотності, управління класом та спеціальної педагогіки, що дозволяють вчителям ефективно підтримувати всіх учнів.

▪ *індивідуальний підхід*, адаптація навчальних методів відповідно до потреб кожного учня. Це включає розробку індивідуальних навчальних планів, враховуючи психологічні особливості дітей з особливими освітніми потребами.

3. Запобігання булінгу

- *антибулінгові програми*, які важливо запровадити у школі, що спрямовані на запобігання булінгу. Це включає освітні заходи для учнів, вчителів і батьків, які допомагають розпізнати та запобігти випадкам булінгу.

- *система підтримки* для жертв булінгу, яка включає доступ до психологічної допомоги, консультацій та, за необхідності, втручання адміністрації школи.

4. Сприяння соціальній взаємодії.

- *тренінги соціальних навичок* допомагають учням навчитися ефективно взаємодіяти один з одним, вирішувати конфлікти та співпрацювати в команді.

- *групова робота* сприяє соціалізації дітей, допомагає їм навчитися працювати разом, розвивати навички співпраці та взаєморозуміння.

5. Створення довірчих відносин.

- *взаєморозуміння між учнями та вчителями* включає відкритість, чесність і готовність до діалогу з боку педагогів.

- *співпраця з батьками* допомагає створити спільне розуміння потреб дитини та забезпечити її психологічну безпеку. Це може включати регулярні зустрічі, консультації та спільну розробку планів підтримки.

6. Розвиток емоційної грамотності

- *емоційна освіта* допомагає дітям розуміти та управляти своїми емоціями. Це сприяє зниженню рівня стресу та тривожності серед учнів.

- *психологічна підтримка*, а саме наявність шкільного психолога або консультанта, до якого діти можуть звернутися за допомогою у разі потреби, є важливою складовою психологічної безпеки (Jones, 2020, с. 29).

Соціальна безпека в інклюзивному класі передбачає створення умов, які сприяють соціальній взаємодії, інтеграції та рівноправності всіх учнів. Це включає розвиток толерантності, поваги до різноманітності, навичок роботи в команді та мирного вирішення конфліктів. Соціальна безпека забезпечує кожному учню можливість бути активним учасником навчального процесу і шкільного життя без страху перед дискримінацією чи ізоляцією (Brown & Larson, 2018, с.58).

1. Розвиток толерантності та поваги до різноманітності.

- *Освітні програми*, які сприяють розвитку толерантності та поваги до різноманітності. Це можуть бути уроки про різні культури, мови, традиції, а також про права людини.

- *Інтерактивні заняття*, дискусії і рольові ігри, які допомагають учням зрозуміти і цінувати різноманітність, сприяє формуванню відкритості і толерантності.

2. Навички роботи в команді.

- *Групова робота* сприяє розвитку навичок роботи в команді. Учні вчаться співпрацювати, розподіляти завдання, підтримувати один одного і досягати спільних цілей.

- *Командні ігри та заходи*, що включені у навчальний процес, допомагають учням налагоджувати соціальні зв'язки і працювати разом у різних контекстах.

3. Мирне вирішення конфліктів.

- *Тренінги з управління конфліктами*, які навчають учнів ефективно і мирно вирішувати конфлікти, допомагає зменшити напруженість у класі і сприяє створенню позитивної атмосфери.

- *Медіація* для допомоги у вирішенні конфліктів може бути ефективним засобом підтримки соціальної безпеки.

4. Підтримка соціальної взаємодії.

- *Шкільні заходи*, такі як спортивні змагання, мистецькі конкурси, спільні проекти, допомагає учням взаємодіяти в неформальній обстановці і налагоджувати дружні стосунки.

- *Клуби за інтересами*, де учні можуть займатися улюбленими справами разом з однодумцями, сприяє формуванню соціальних зв'язків і зміцненню шкільної спільноти.

5. Запобігання соціальній ізоляції

- *Інклюзивні практики*, допомагають уникнути соціальної ізоляції учнів з особливими потребами. Це може включати спеціальні програми підтримки,

наставництво, організацію групової роботи та інших форм соціальної взаємодії.

- *Індивідуальна підтримка*, які відчують труднощі у соціальній взаємодії, допомагає їм знайти своє місце у шкільній спільноті і відчувати себе включеними.

6. Виховання емпатії та взаємопідтримки

- *Соціально-емоційне навчання* у програму сприяє розвитку емпатії та взаємопідтримки серед учнів. Це допомагає дітям розуміти почуття інших, співпереживати та надавати допомогу у разі потреби.

- Рольові ігри та ситуаційні вправи, де учні можуть приміряти на себе різні ролі та ситуації, сприяє кращому розумінню почуттів та переживань інших людей (Brown & Larson, 2018, с 36).

Емоційна безпека є ключовим компонентом створення сприятливого навчального середовища в інклюзивному класі. Вона забезпечує умови, за яких учні можуть вільно виражати свої емоції, почуття і переживання, не боячись бути осудженими або відкинутими. Емоційна безпека сприяє зниженню рівня стресу та тривожності, що є важливим для успішного навчання та загального розвитку дітей (Miller et al., 2021, с.110-124).

1. Створення підтримуючої атмосфери.

- Вчителі повинні *демонструвати емпатію* і уважно ставитися до емоційних потреб кожного учня. Важливо, щоб учні відчували, що їхні почуття розуміють і поважають.

- *довірливі стосунки* між учнями та вчителями є ключовим аспектом емоційної безпеки. Учні повинні відчувати, що можуть звернутися до вчителя за підтримкою в будь-якій ситуації.

2. Підтримка емоційного вираження.

- *Відкриті обговорення*, де учні можуть ділитися своїми почуттями та переживаннями, сприяє формуванню атмосфери довіри і підтримки. Це допомагає дітям навчитися висловлювати свої емоції у здоровий спосіб.

▪ *Емоційні щоденники*, де учні можуть записувати свої почуття та думки, допомагає їм краще розуміти і контролювати свої емоції. Вчителі можуть використовувати ці записи для надання додаткової підтримки.

3. Зниження рівня стресу і тривожності

▪ *Релаксаційні техніки*, такі як дихальні вправи, медитація або йога, допомагає знизити рівень стресу і тривожності серед учнів.

▪ *Зони спокою*, де учні можуть побути наодинці і відновити емоційну рівновагу, сприяє підтримці емоційної безпеки.

4. Емоційна грамотність

▪ *Включення в навчальні програми елементів емоційної грамотності* допомагає учням краще розуміти свої емоції, розвивати емпатію і взаємоповагу. Це може включати уроки з емоційної інтелігенції, де учні вчаться розпізнавати і управляти своїми емоціями.

▪ *Розвиток самосвідомості*, допомагає учням краще розуміти свої емоції, сильні та слабкі сторони, а також навчитися керувати своїм емоційним станом.

5. Підтримка психологічного здоров'я

▪ *Психологічна підтримка*, а саме наявність шкільного психолога або консультанта, до якого учні можуть звернутися за допомогою у разі потреби, є важливим елементом емоційної безпеки. Регулярні консультації допомагають учням справлятися з емоційними труднощами та знижують ризик розвитку психологічних проблем.

▪ *Індивідуальні плани підтримки*, які відчують емоційні труднощі, допомагає створити оптимальні умови для їхнього навчання та розвитку.

6. Виховання взаємопідтримки серед учнів

▪ *Групові заходи*, де учні можуть взаємодіяти в неформальній обстановці, сприяє формуванню взаємопідтримки та дружніх стосунків. Це можуть бути спільні проекти, ігри, екскурсії тощо.

▪ *Наставництво*, де старші учні можуть допомагати молодшим, сприяє формуванню підтримуючої спільноти і підвищує рівень емоційної безпеки у закладі освіти (Miller et al., 2021, с. 10-17).

2.2. Застосування ефективних методів корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.

Інтеграція дітей в учнівське середовище вимагає від учителя початкових класів застосування інноваційних підходів до організації навчального простору, підбору та застосування ефективних методів корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі. Саме на цей аспект наукового дослідження буде спрямований п.2.2.

Одним із ключових завдань Концепції розвитку інклюзивної освіти є впровадження новітніх освітніх технологій у межах інклюзивного підходу та моделей надання спеціалізованих освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами, включно з дітьми з інвалідністю.

У рамках здійснення наукового дослідження, ми виділили наступні методи такі, як: *арттерапія, ігри з блоками Д'єнеша, метод ТАН-Содерберг, Флортайм* тощо. Вони дозволяють задовольнити освітні потреби всіх дітей, а не лише тих, хто має психофізичні порушення.

Навчання учнів початкової школи, особливо в умовах інклюзії, вимагає ретельної організації освітнього процесу, що включає два основні етапи:

- адаптаційно-ігровий (1-2 класи)
- основний (3-4 класи), що відкриває великі можливості для навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Одним із ключових методів є дидактична гра, яка сприяє об'єднанню молодших школярів у єдину спільноту. За нашими спостереженнями, створення спеціальних осередків у класі сприяє залученню всіх дітей до навчального процесу. До таких осередків належать:

1. Ігровий осередок з настільними іграми та інвентарем для рухливих ігор.
2. Творчий осередок з полицями для приладдя та стендом для виставки робіт дітей.
3. Куточок живої природи.

4. Осередок для відпочинку з килимом, кріслами-пуфами та м'якими подушками.

5. Дитяча класна бібліотека.

Кожна дитина може знайти в класі місце для занять за своїми інтересами. Асистент вчителя повинен толерантно допомагати учням з особливими освітніми потребами інтегруватися в ці осередки, поступово залучаючи їх до участі у всіх видах діяльності з конкретними завданнями для спостереження.

Наприклад, дитині можна запропонувати спостерігати за квіткою в куточку живої природи чи переглянути нову книгу в класній бібліотеці.

Методи навчання мають добиратися з урахуванням інновацій та індивідуальних можливостей дитини. Серед традиційних методів у початковій школі ефективними залишаються наступні:

- *евристичні бесіди*
- *пояснювально-ілюстративний метод із використанням презентацій*
- *індуктивний і дедуктивний підходи*
- *ігрові методики*
- *прийоми імітації та артикуляції.*

До інноваційних методів, що активно впроваджуються практикуючими вчителями, належить *робота з лего-конструктором*, зокрема метод «шість цеглинок», який розвиває креативність, моторику рук і мовлення учнів, а також сприяє корекції порушень.

Учні, працюючи з лего, вчаться створювати різні конструкції, візерунки, генерувати ідеї та співпрацювати в команді. Завдання цієї гри мають бути сформульовані таким чином, щоб об'єднувати учнів навколо спільної мети, не розподіляючи їх за здібностями. Важливо також враховувати вікові особливості молодших школярів, їхню схильність до казок та фантазій. Наприклад, учні першого класу, разом із дитиною з особливими потребами, можуть будувати будиночок для песика з лего, водночас добираючи слова для розповіді про нього, мотивуючи вибір кольору цеглинок. Це підкреслює

важливість особистісно орієнтованого підходу в поєднанні з корекційно-розвитковою роботою.

Також необхідно застосовувати методи, рекомендовані Новою українською школою, як-от *«гронування»*, *«кубування»*, *«щоденні – 3»*, *«щоденні – 5» та інші*, які детально описані в Пораднику для вчителя.

У дітей з певними порушеннями можуть виникати труднощі з поєднанням складів у слова, вимовою окремих звуків під час читання, а також із графічним зображенням літер або просторовою орієнтацією під час письма (Тарасенко, 2019, с. 75). У процесі формування математичних навичок спостерігаються проблеми з лічбою предметів у зворотному порядку або розрізненням геометричних фігур. Для корекції цих проблем і формування ключових компетентностей ми рекомендуємо використовувати методи арттерапії, такі як: *пісочна, музична та лялькова терапія*. Вважаємо, що арттерапія сприяє гармонійній взаємодії між дитиною, її творчим продуктом і дорослим (психологом, педагогом), забезпечуючи терапевтичний і корекційний вплив на психофізичний стан дитини та виконуючи освітні функції — виховну, розвивальну, діагностичну та соціалізуючу.

Методи арттерапії корисні для дітей із проблемами мовлення, тривожністю, агресією, замкненістю чи невпевненістю. У початковій школі можна застосовувати *музикотерапію, казкотерапію, арттерапію* (образотворче мистецтво), танцювальні паузи під час фізкультхвилинок.

Ці методи допомагають формувати вольові якості, естетичні смаки, активізувати творчі ресурси та збагачувати словниковий запас учнів. Для розвитку рухових функцій, зорового та слухового сприйняття, кінестетичної пам'яті й емоційного спілкування можна впроваджувати інноваційні вправи з конкретними завданнями.

Деякі з методів включають:

1. «Віконечко». Учням надаються кольорові картки різних розмірів (враховуючи тип порушення у дитини), на яких зображені предмети, а під ними – слова у віконечках. Учні мають замінити малюнок відповідним словом,

обравши його з кількох варіантів. Це допомагає їм усвідомити, що слово є номінативною одиницею і пишеться окремо в реченні.

2. «Піктограми». Учитель демонструє сюжетне зображення з кількома словами, і учні або графічно (1 клас), або словами (2–4 класи) складають речення на основі малюнку (Зязюн, Ткаленко, 2020, с.40-47).

3. «Працюю на дотик». Учні на дотик описують предмет і формулюють власні висновки. Наприклад: «У цього предмета три кути. Це трикутник» або «Ця іграшка схожа на тваринку з колючками. Це їжачок».

4. «Моя улюблена іграшка». Завдання полягає в тому, щоб запитати іграшку, чи вона сумує під час навчання, і дати їй поради. Ця вправа спрямована на розвиток діалогічного та монологічного мовлення.

Рольові ігри, інсценізації, ТАН-вправи, логотренінги та компетентнісно орієнтовані завдання залишаються важливими елементами навчання в інклюзивному освітньому середовищі. При виборі методів, прийомів і вправ слід дотримуватися принципів інклюзивної освіти.

Насамкінець дослідження п.2.2., перелічимо наші умовиводи:

- цінність людини не залежить від її здібностей і досягнень; кожна людина здатна відчувати та мислити;
- кожен має право на спілкування і бути почутим;
- люди потребують одне одного;
- освіта можлива лише в умовах реальних взаємостосунків;
- усі потребують підтримки та дружби ровесників;
- прогрес учнів більше залежить від того, що вони можуть зробити, ніж від того, що не можуть;
- різноманітність збагачує всі аспекти життя.

2.3. Подолання і компенсація освітніх труднощів учнів інклюзивного класу.

Подолання та компенсація освітніх труднощів учнів інклюзивного класу є необхідним фактором створення рівних умов навчання. Саме на цей аспект буде спрямоване наше дослідження в п.23.

Так, інклюзивна освіта спрямована на забезпечення максимальної участі кожного учня у навчальному процесі, враховуючи його індивідуальні потреби та можливості. Саме тому, цей параграф досліджуватиме різні стратегії та підходи до подолання та компенсації освітніх труднощів, які можуть виникати в учнів з особливими освітніми потребами. До них належать:

- Використання мультисенсорних методів навчання.
- Застосування інклюзивних ігрових методик навчання.
- Запровадження стратегій саморегуляції.
- Створення підтримуючого освітнього середовища.
- Використання спеціальних освітніх матеріалів.
- Апробація прийомів фокусування уваги, мотивації та покращення працездатності дитини із особливими освітніми потребами на занятті, чи на уроці.
- Забезпечення активної позиції здобувача освіти у процесі засвоєння нового матеріалу.

Надалі, обґрунтуємо кожну із вищевказаних стратегій.

Використання мультисенсорних методів навчання.

Мультисенсорні методи навчання передбачають залучення кількох сенсорних каналів одночасно (зір, слух, дотик) для покращення сприйняття та засвоєння інформації. Такі методи є ефективними для учнів з різними видами порушень, оскільки вони дозволяють компенсувати слабкі сторони через інші сенсорні канали.

- *Візуальні допомоги:* використання графіків, діаграм, ілюстрацій та відео для підкріплення усної інформації.
- *Аудіальні ресурси:* аудіокниги, записані тексти та музичний супровід, які допомагають учням із порушеннями зору або дислексією.
- *Кінестетичні вправи,* а саме залучення фізичних активностей та маніпуляцій з об'єктами для кращого розуміння матеріалу учнями, що потребують тактильного підкріплення (Лук'янова, 2020, с.23- 29).

Інклюзивні ігрові методики:

Ігрові методики можуть значно полегшити процес навчання для учнів з особливими потребами. Ігри не лише підвищують мотивацію до навчання, але й допомагають краще засвоїти програмовий матеріал.

- *Освітні ігри,* що спрямовані на розвиток когнітивних навичок та закріплення знань.
- *Рольові ігри та вправи,* що дозволяють учням відпрацьовувати соціальні навички та розвивати емоційний інтелект.
- *Настільні ігри* для розвитку логічного мислення, уваги та пам'яті.

Запровадження стратегій саморегуляції.

Розвиток навичок саморегуляції є ключовим для учнів, які стикаються з труднощами у навчанні. Стратегії саморегуляції допомагають учням планувати, контролювати та оцінювати свою навчальну діяльність, що сприяє підвищенню їхньої автономії та успішності.

- Навчання учнів *планувати* свою роботу, розбивати завдання на менші частини та встановлювати реалістичні цілі.
- *Використання таймерів та графіків* для організації часу навчання та перерв.
- Розвиток навичок *самооцінки та рефлексії*, що дозволяє учням аналізувати свої досягнення та вносити корективи у процес навчання.

Створення підтримуючого освітнього середовища.

Підтримуюче навчальне середовище є важливим фактором для подолання освітніх труднощів учнів. Воно включає фізичні, соціальні та емоційні аспекти, що сприяють комфортному та безпечному навчанню.

- *Адаптація шкільного середовища*, включаючи наявність пандусів, спеціальних меблів та обладнання для учнів з обмеженими фізичними можливостями.
- *Створення доброзичливої атмосфери* в класі, підтримка з боку вчителів та однокласників.
- *Заохочення спільних заходів та проєктів*, що сприяють соціальній інтеграції учнів з особливими потребами.

Спеціальні освітні матеріали.

Розробка та використання спеціальних навчальних матеріалів є важливою складовою подолання освітніх труднощів. Такі матеріали мають бути адаптовані до потреб учнів і сприяти їхньому успішному навчанню.

- *Альтернативні підручники*: використання підручників, адаптованих для учнів з різними видами порушень, включаючи великі шрифти, Брайлівські видання та аудіопідручники.
- *Залучення додаткових навчальних матеріалів*, таких як робочі зошити, інтерактивні завдання та мультимедійні ресурси.
- *Розробка індивідуальних завдань*, що враховують особливості навчання кожного учня (Шевченко, 2019, с.5-10).

Найбільших труднощів у сучасних педагогічних працівників, які працюють з дітьми з ООП в умовах інклюзії, викликає проблема компенсація і подолання наявних у дитини порушень уваги. А вона, як ми знаємо, вкрай важлива для покращення стійкості сприймання, довільності запам'ятовування.

З огляду науково-практичних напрацювань Д.Прасола, бачимо, що доречним буде *апробація прийомів фокусування уваги, мотивації та покращення працездатності дитини із особливими освітніми потребами на корекційно-розвитковому занятті / уроці.*

- встановлення зорового контакту зі здобувачем освіти;

- початок роботи з цікавої для дитини теми / форми подання інформації (наприклад, прийом нейтральної фрази);
- використовувати подання /закріплення інформації в ігровій формі;
- прийом заманювання і нав'язування ритму (через зміну гучності та / або ритму мовлення педагога, емоційну модуляцію голосу, зміну характеру бесіди);
- супровід власного мовлення педагогом відповідною мімікою і адекватною ситуації жестикуляцією;
- багаторазове повторення вихователем чи вчителем та / або асистентом педагога інструкції / ключових позицій;
- використовувати техніку фокусування уваги за допомогою мовчання. Зокрема, застосовувати прийом своєчасного використання пауз (як підготовка до сприймання, налаштування здобувача освіти на сприймання матеріалу);
- прийом акцентування (як зосередження уваги дитини на най- більш важливих моментах);
- прийом ненав'язливого втручання як згадування (проговорювання, називання) імені дитини з ООП під час оголошення інструкції, подання нового навчального матеріалу тощо;
- використання сенсорних стимулів і задіяння декількох модальностей сприймання:
 - візуальної,
 - аудіальної (можливе використання невербальних сигналів - дзвіночок, музичний інструмент, інші аудіопристрої), кінестетичної (через доторк, рух, дію).

Максимальна ефективність навчання можлива за рахунок *забезпечення активної позиції здобувача освіти у процесі засвоєння нового матеріалу.*

- активізація уваги з допомогою так званого «розумного будильника» заняття/ урок розбиваються на короткі часові відрізки (3-5 хв.), а обраний у якості будильника здобувач чи декілька здобувачів освіти має сповіщати про їхнє завершення короткою кодовою фразою (прийом доречно

використовувати у разі накопичення втоми у дитячому колективі наприкінці навчального дня);

- подання раптової команди. Наприклад, *«Всі погляньте на стелю (посміхніться, почухайте потилицю)»* тощо;

- прийом «провалів у пам'яті», коли педагог чи асистент педагога начебто забуває щось цілком очевидне для здобувача освіти / дитячої аудиторії і просить допомогти йому пригадати цей матеріал;

- прийом переформулювання (може використовуватися асистентом педагога для дублювання матеріалу, який подається вихователем / вчителем);

- прийом гіперболи як перебільшення (факту, події, емоції і т.п.);

- прийом провокації як первинне викликання незгоди дитини з тією інформацією, яка подається;

- прийом прогнозу (пропозиція дитини передбачити *(Тобто антиципувати, якщо зовсім по науковому)* очікуваний результат, базуючись на наявній ситуації);

- використання екстраподразників (раптові подразники, котрі викликають орієнтовну реакцію і активізують увагу дитини із особливими освітніми потребами це може бути різке закриття книги, падіння ручки, вмикання музики чи світла в аудиторії, де проходить заняття чи урок тощо);

- використання різних видів питань (риторичних, навідних, уточнюючих, зустрічних, питань-пропозицій). Зокрема, у дошкільному віці заняття педагогу краще проводити у формі «питання-відповідь», *(Відсутність питань від дитини свідчить про брак мотивації або втому)* уникаючи монологічного мовлення (можливість сприймання обмежується 1-2 хв.);

- використання різноманітних видів контролю для перевірки і стимулювання: усного, письмового, тестового, графічного (через схеми, графіки), практичного або прикладного (т.з. діяльнісного); групового та індивідуального; взаємоконтролю дітей тощо;

- поетапні самоперевірки дитиною своєї роботи і т.д.

В самій структурі заняття або уроку педагоги та асистент педагога можуть для себе зробити умовні позначки так званих «місць сили» (моментів зацікавлень): точки зацікавлення, заговика (*Складне питання*), момент заняття, котрий вимагає від дитини максимальної уваги, кульмінація, точки розрядки (жарти, динамічні паузи тощо) (Бондар, 2020).

У взаємодії з дитиною з ООП враховувати, що поріг чутливості (*тобто зауважень, ексекуюцій*) до негативних стимулів у дітей із освітніми труднощами дуже низький, тому вони мало чутливі до доган і покарань, але позитивно реагують на заохочення (головне не переборщити!), тому краще конкретність у похвалі хвалити їх за успішне виконання завдань, хороші вчинки та поведінку.

Краще використовувати організуючі фрази, для прикладу: *«Поглянь уважніше», «Давай перевіримо ще раз».*

На думку автора, картати дитину за неуважність не варто, часом доречно використовувати паузи замість зауважень *Усім дітям подобається отримувати винагороди, особливо заслужені.* Слід спрямовувати зусилля на створення середовища, яке буде сприйматися дитиною як безпечне для себе.

2.4. Адаптація та модифікація освітнього матеріалу для учнів інклюзивного класу.

Параграф 2.4. має на меті спрямувати на обґрунтування добору і застосування як адаптивного, так модифікованого освітнього контенту для учнів інклюзивного класу.

Так, адаптація освітньої ІНП для учнів з ООП, як зазначає Н.Найда: «потребує компенсації дефіцитів, які виникли внаслідок специфік розвитку дитини з ООП; мінімізувати ризики; реалізувати потреби дитини з ООП задля розвитку та адаптації її у соціум» (Найда, 2014, с.26).

Також, аналіз і добір самого змісту матеріалу, зміна у його структурі, чи часових межах, використання різних форм для організації освітньої діяльності, використання тих чи інших технологічних прийомів та дидактичних матеріалів – усе це засвідчує про адаптацію освітніх програм (Бондар, 2020, с.15).

Як зазначає науковиця В. Скопненко: «Адаптація це стратегія, яка допоможе дитині із освітніми потребами та труднощами набути відповідного обсягу знань, як і нормотиповим її однокласникам» (Скопненко, 2027, с.45).

Метою адаптації, за словами А.Колупаєвої: «Є пошук і розробка методів подання інформації з урахуванням особливостей сприйняття дитини з ООП, використання інших засобів і матеріалів (карток, інструкцій, правил тощо) в освітньому процесі» (Колупаєва, 2019, с.75).

Наведемо приклади адаптації освітнього змісту в інклюзивному класі
(таблиця 2.1.)

**Зразки адаптивного змісту освітнього матеріалу
для учнів інклюзивного класу**

Види адаптації	Зразки адаптивного змісту освітнього матеріалу
Пристосування середовища	Якщо у класі – діти, які сидять в інвалідному кріслі колісному, або пересуваються на милицях, рекомендуємо обладнати кімнату похилим пандусом. Якщо у класі – діти з порушенням зору, то варто збільшити або зменшити інтенсивність світла. Якщо у класі – діти із порушенням слуху, то шум варто зменшити.
Адаптація навчальних підходів	Застосовування способів спілкування (те, що знає дитина). За потреби, та час від часу, проводити навчання. Крім того, змінити темп уроку.
Адаптація матеріалів	Якщо у класі є дитина з порушенням зору, то варто використовувати книги великих розмірів. Якщо в класі – діти з порушеннями рухових функцій, іграшки, і всі інші обладнання з великими ручками аксесуарів, - це основний інвентар.
Адаптація навчального плану	Рекомендовано змінити тривалість, або порядок застосування вправ. Рекомендованим є виправлення завдання, зокрема: якщо дитина не готова упізнати текст, то завдання можна змінити. Так, учню треба впізнати однокласника на фотографії, а іншим учням впізнати ім'я, яке вона написала»).

Надалі, охарактеризуємо ефективні способи адаптації і модифікації освітньої діяльності:

- зміна послідовності у формуванні навичок вивчення тем із того, чи іншого навчального предмету;

- адаптація і модифікація методики навчання (використання нетрадиційних для закладів освіти спеціальних методик навчання учнів з освітніми труднощами);

- адаптація і модифікації способів демонстрації та подачі освітнього матеріалу, різних інструкцій, вказівок;

- адаптація та модифікація відповідей учня з освітніми труднощами;

- адаптація і модифікація освітнього матеріалу (інструктування завдань; індивідуалізація навчальних матеріалів; додаткова візуалізація).

За «Методичними рекомендаціями»: «Адаптація навчальних матеріалів є пристосуванням (змінюю) навчального матеріалу в посібниках, наочностях, роздатковому матеріалі до пізнавальних можливостей учнів із ООП. Адаптивні та модифіковані завдання визначаються у відповідності з потребами учнів (зазначено у ІІР)» .

Адаптація навчальних матеріалів, насамперед, для учнів інклюзивного класу, є вкрай важлива у забезпеченні доступності і ефективності засвоєння програмного матеріалу учнями з ООП. Адаптація може включати різні підходи та стратегії, в залежності від індивідуальних потреб цієї категорії учнів (Hallahan, Kauffman, & Pullen, 2018, с. 67-69).

Наведемо декілька прикладів адаптації контенту, яка передбачає зміну складності та обсягу навчального матеріалу відповідно до потреб учнів з ООП:

✓ ***Спрощення текстів***

- *Переписування текстів у спрощеній формі*, використовуючи менш складну лексику та синтаксис.
- *Використання коротких речень*: заміна довгих та складних речень короткими та зрозумілими.
- *Візуальні підказки*: додавання ілюстрацій, схем, графіків та інших візуальних матеріалів, що допомагають зрозуміти текст.

- *Підкреслення ключових моментів:* виділення основних ідей та важливих термінів у тексті.

✓ ***Використання мультимедійних ресурсів***

Мультимедійні ресурси можуть значно покращити засвоєння матеріалу, особливо для учнів з порушеннями зору або слуху:

- *Аудіокниги та аудіозаписи:* використання звукових записів для тих, хто має труднощі з читанням.
- *Відеоматеріали:* використання навчальних відео, які пояснюють матеріал через візуальні та звукові засоби.
- *Інтерактивні презентації:* використання презентацій з інтерактивними елементами, які дозволяють учням активніше взаємодіяти з матеріалом (Єрмакова, 2017).

✓ ***Адаптація завдань та вправ***

Адаптація завдань може включати зміну формату та змісту завдань для забезпечення доступності:

- *Різноманітність завдань:* використання різних типів завдань (тести, завдання на відповідність, заповнення пропусків) для перевірки знань.
- *Зниження обсягу завдань:* зменшення кількості завдань або поділ їх на менші частини для полегшення виконання.
- *Додатковий час:* надання додаткового часу для виконання завдань тим учням, які цього потребують.
- *Використання асистивних технологій:* використання комп'ютерних програм та пристроїв, які допомагають учням виконувати завдання (наприклад, програми для перетворення мови в текст).

Як засвідчує у своїй праці З.Шевців: «з метою подолання тих чи інших труднощів із запам'ятовуванням вкрай важливо використати друковані схеми, тексти та малюнки ; застосовувати різні інструкції не тільки в усній, але й письмовій формі; складати разом план дій щоб здати виконане; завчасно давати перелік контрольних запитань задля довгих та детальних завдань;

створювати різні можливості задля того, щоби скористатися допоміжним матеріалом для відповіді» (Гончаренко, 2018).

Крім того, наші рекомендації щодо подолання труднощів з концентрацією уваги є наступними:

- дитину з ООП варто посадити поближче до вчителя, обличчям до вчителя, чи між двома учнями, котрі добре уміють зосереджуватися, але подалі від чинників що відвертають її увагу;
- організувати особистий робочий простір;
- встановлювати часові межі для виконання конкретних простіших завдань;
- надавати більше часу для виконання тестів і завдань;
- організовувати додатковий час для роботи над тими чи іншими завданнями;
- розподіляти завдання на кілька коротких частин, щоби учень з ООП міг виконати через деякий час;
- робити перерви під час тестування;
- підтримувати тишу в середовищі та убезпечити від відволікаючих чинників у класній кімнаті;
- дозволити носити пристрій для приглушення відволікаючих звуків (вкладки для вух, навушники, тощо).

Щодо труднощів із дрібною моторикою учнів з ООП, то вкрай необхідно:

- дозволити користуватися допоміжним та адаптивним пристроями (дошкою з нахилом/настільні підставки задля демонстрації письмової роботи/читання, альтернативна клавіатура, портативні текстові редактори тощо)
- не перебільшувати із вимогами щодо охайності;
- надавати більше часу задля виконання самостійних завдань і контрольних вправ;
- змінювати розмір, форми чи розташування вправи та відповідей;

▪ створити можливість не для написання відповідей, а друкування їх, чи відповідей усно» (Шевців, 2019, с.215).

За словами М.Компанець: «Адаптація змісту навчання відповідає рівню знань і вмінь, передбачуваних для усього класу, однак, модифікація потребує реалізації наступних принципів» (Компанець, 2018, с.24):

- ✓ спрощення (зменшенні складності цілей та/або змісту);
- ✓ усунення (зменшення кількості предметів, що вивчаються, або зменшення вимог до кінцевої мети предмета та виключення певного змісту);
- ✓ об'єднання або ущільнення (деяких предметів об'єднання два в одному) тощо.

За науковими дослідженнями зарубіжних вчених (Hallahan, Kauffman, Pullen), адаптація навчальних матеріалів також включає надання підтримки учням під час навчання:

- *асистентами вчителів*: залучення асистентів для допомоги учням у виконанні завдань та взаємодії з матеріалами;
- *організацію роботи в малих групах*: організація роботи в малих групах для надання більш індивідуалізованої підтримки;
- *консультації та додаткові заняття*: надання додаткових консультацій та занять для учнів, які потребують додаткової підтримки (Hallahan, Kauffman, & Pullen, 2018)..

Щодо модифікації, ми послуговуватимемося науковими розробками Н.Компанець. Так, на думку авторки необхідно:

- «зменшити обсяг та вміст вивченого матеріалу
- занизити вимоги до учня з ООП на уроці, а для виконання ним рекомендувати лише частину завдань
- у будь-якому типі модифікації необхідно внести корективи і повідомите про них батьків дитини
- модифікацію освітніх посібників зосередити, в основному, на основному змісті змісту з самого початку, і дати можливість донести провідну сутність до учнів (Компанець, 2018, с.35-47).

Найбільш поширеними способами модифікації освітніх матеріалів, як зазначає науковиця, є:

- «коригування тексту задля читання – виділення шрифту або кольору ключових моментів у тексті (цей метод допомагає зосередитися на основному змісті та дозволяє донести найважливіше перше читання до учнів);
- виключення непотрібних деталей (спрощення речень абзаців, скорочення сторінок);
- доповнення текстових фрагментів письмовими короткими коментарями задля кращого розуміння, акцентуація уваги на основних термінах і ідеях;
- спрощення розміщення тексту на сторінці (виключення відволікання уваги малюнками та заголовками);
 - додатковий пояснювальний матеріал із запитанням і поясненням (вчитель в цей час контролює погляд учня з ООП, дозволяє звертати увагу на різні деталі, важливі у розуміння змісту зображень, стимулювання висловлювань)» (Компанець, 2018, с.35-47).

Вважаємо, що цими та іншими методами модифікацій корисно керуватися для учнів, які саме навчаються із нормотиповим рівнем розвитку і перебувають в інклюзивному класі.

У контексті нашого дослідження, для нас є важливим робота з підручниками. Так, на думку J. Deppelera: «Варто враховувати зміст підручника, тобто звертати увагу на програму та наступний методичний апарат» (Deppeler, 2005, с.31).

За словами автора, варто взяти до уваги:

- ✓ відомості важливі, які мають бути обов’язково опановані – це категорія «обов’язково, щоб знати»
- ✓ відомості важливі, але не зовсім суттєві – це із категорії «можна знати»
- ✓ відомості, що не є суттєві та не є надто важливими – це із категорії «пропоновано для ознайомлення» (Deppeler, 2005, с.37).

Таким чином, основний акцент педагоги мають зосереджувати на першому типі знань: **«обов’язково, щоб знати»**. Після того, як учні з ООП оволодіють ключовими та найважливішими знаннями, вони повинні надати категорії інформації **«можна знати»** та **«пропоновано для засвоєння»**. Якщо ж порушити цю послідовність, пам’ять учня буде надто перевантажена великою кількістю інформації та засвоєння знань відбуватиметься формалізовано.

За науковими пропозиціями зарубіжних вчених (Friend & Bursuck, 2019, с.23): «На етапі модифікації навчального матеріалу, задля забезпечення комплексної підтримки учнів важливо використовувати також різноманітні додаткові ресурси:

- залучення до *інклюзивних програм та проєктів*, що сприяють соціальній розвитку їх навичок;
- використання спеціально розроблених *навчальних матеріалів та посібників* для учнів з особливими освітніми потребами;
- використання *онлайн-ресурсів* для додаткової підтримки навчання, включаючи електронні підручники, інтерактивні завдання та освітні платформи» (Friend & Bursuck, 2019, с.28).

Резюмуючи вищесказане, варто наголосити про такі три аспекти:

- при умові адаптації, програма не вважається зміною, дитина з освітніми труднощами засвоює такий же обсяг знань, що всі учні класу, на рівні із усіма та має можливості продемонструвати засвоєні знання;

- при умові модифікації, програма буде суттєво б зміненою, спрощеною, скороченою, а дитина з освітніми труднощами матиме змогу брати участь в освітній діяльності всього класу.

- за умови, якщо коли педагоги відправлятимуть дитину в ресурсну кімнату, щоб не заважала, - не вважатиметься адаптацією чи модифікацією. Адже, виключаючи дитину з уроків через її емоції та пропозиція їй беззмістовного завдання, звільнення дитини з особливими освітніми потребами з участі в святах; виконання педагогом завдань замість дитини

тощо – все це не є адаптивним, чи модифікованим і не несе жодного освітньо – розвиткового сенсу та ефекту для дитини.

Висновки до розділу 2

За результатами проведеного емпіричного дослідження, представленого в Розділі 2, ми дійшли таких висновків:

- Нами було виокремлено та обґрунтовано психолого-педагогічні умови організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі. Ними виявилися наступні умови:
 - ✓ створення безпечного освітнього середовища в організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі;
 - ✓ застосування ефективних методів корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі;
 - ✓ подолання і компенсація освітніх труднощів учнів інклюзивного класу;
 - ✓ адаптація та модифікація освітнього матеріалу для учнів інклюзивного класу.
- ✓ **Створення безпечного освітнього середовища** є ключовою передумовою для організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі. Така безпека охоплює кілька важливих аспектів: фізичну, психологічну, соціальну та емоційну безпеку. Кожен з цих аспектів вносить свій вклад у формування середовища, де всі учні, включаючи дітей з особливими освітніми потребами, можуть успішно навчатися та розвиватися.
- *Фізична безпека* забезпечується шляхом адаптації шкільної інфраструктури та навчальних матеріалів до потреб учнів з обмеженими можливостями. Це включає доступність приміщень, спеціалізовані санітарні умови, належне освітлення та сигналізацію, використання ергономічних меблів, безпечне розміщення обладнання та наявність евакуаційних планів. Всі ці заходи створюють умови, за яких учні можуть вільно пересуватися та брати участь у навчальному процесі без ризику травм або дискомфорту.

- *Психологічна безпека* полягає у формуванні атмосфери підтримки, довіри та взаєморозуміння. Це досягається через емоційну підтримку учнів, розвиток позитивних відносин між учнями та вчителями, запобігання булінгу та сприяння соціальній взаємодії. Підготовка вчителів до роботи в інклюзивному середовищі, використання індивідуального підходу та наявність системи підтримки для жертв булінгу є важливими складовими психологічної безпеки.
 - *Соціальна безпека* забезпечує умови, за яких учні можуть взаємодіяти, інтегруватися та відчувати себе рівноправними членами шкільної спільноти. Це включає розвиток толерантності, навичок роботи в команді, мирного вирішення конфліктів та запобігання соціальній ізоляції.
 - *Емоційна безпека* передбачає створення умов, за яких учні можуть вільно виражати свої емоції, не боячись осудження чи відкидання. Підтримуюча атмосфера, розвиток емоційної грамотності, зниження рівня стресу і тривожності, а також підтримка психологічного здоров'я сприяють емоційному розвитку учнів.
- ✓ **Застосування ефективних методів корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.**
- У переліку виокремлених та обґрунтованих нами методів, що сприятимуть корекційно-спрямованому навчанню були: *арттерапія, ігри з блоками Д'єнеша, метод ТАН-Содерберг, Флортайм* як такі, що дозволяють задовольнити освітні потреби усіх учнів класу, не тільки тих, у кого – освітні труднощі.
 - Ключовим методом – *дидактична гра*, яка сприятиме залученню усіх учнів до роботи в класі.
 - Традиційними методами, ефективними у контексті нашого дослідження, вважаємо: *евристичні бесіди, пояснювально-ілюстративний метод із використанням презентацій, індуктивний і дедуктивний підходи, ігрові методики, прийоми імітації та артикуляції, робота з леґо-*

конструктором, рольові ігри, інсценізації, ТАН-вправи, логотренінги тощо.

- Інноваційними методами, цінними в корекційно-спрямованій діяльності вважаємо: «гронування», «кубування», «щоденні – 3», «щоденні – 5» та інші, які детально описані в Розділі 2.
- Спеціальними методами арттерапії рекомендуємо наступні: *пісочну, музичну та лялькову терапію*.
- Цінними та оптимальними прийомами варто наповнити уроки в інклюзивних класах, до яких належать: «Віконечко», «Піктограми», «Працюю на дотик», «Моя улюблена іграшка» та ін.
- ✓ **Адаптація та модифікація освітнього матеріалу** для учнів інклюзивного класу є надзвичайно важливим процесом, що сприяє забезпеченню рівного і безпечного простору і доступу задля здобуття освіти для усіх учнів, незалежно від їх особливих освітніх потреб.
- *Адаптація освітніх матеріалів* дозволяє враховувати індивідуальні потреби учнів, їхні сильні та слабкі сторони. Це сприяє створенню індивідуальних навчальних планів, які враховують специфічні потреби кожного учня, забезпечуючи максимальну ефективність навчального процесу.
- *Модифікація освітнього матеріалу* для учнів інклюзивного класу є складним, але надзвичайно важливим процесом. Вона сприяє створенню рівних можливостей для всіх учнів, забезпечуючи їх успішну інтеграцію в освітнє середовище та сприяючи їхньому всебічному розвитку.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У результаті здійсненого нами педагогічного дослідження, ми можемо зробити такі *висновки*:

- Обґрунтування організаційно-правових основ навчання в інклюзивному класі продемонструвало наступне.

Нами було проаналізовано цілий спектр нормативних документів, зокрема: Конституцію України, Концепцію інклюзивної освіти, Концепцію Нової української школи, Державний стандарт початкової освіти, Закон України «Про освіту», Закон України «Про повну загальну середню освіту», Закон України «Про охорону дитинства», «Порядок організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах», Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про інклюзивний клас загальноосвітнього навчального закладу», «Національну стратегію інклюзивної освіти на 2021-2031 роки», Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки, «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти» тощо. Крім того, ми можемо переконливо сказати, що розвиток інклюзивної освіти в Україні – це важливий шлях у забезпеченні рівних можливостей для усіх дітей, включно з тими, хто має особливі освітні потреби (ООП).

Організаційно-правові основи забезпечення інклюзивного навчання, проаналізовані нами, створюють необхідні умови для ефективної інтеграції дітей з ООП у ЗЗСО. Цей процес має кілька ключових аспектів, які забезпечують якісне та рівноправне навчання для всіх учнів.

- Розкриття сутності, змісту та факторів корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі, ми почали із *термінологічного поля*: «інклюзивне освітнє середовище», «інклюзивне навчання», «індивідуальний навчальний план», «психолого-педагогічні послуги», «корекційно-спрямоване навчання» та «методика корекційно спрямованого навчання». Досліджуючи наукові праці, висловлюємо свої

міркування, що вище окреслені ключові дефініції відіграють вагоме значення щодо формування науково-методологічного світогляду та чіткості у проведенні педагогічного експерименту.

Отже, *провідний термін*, як об'єкт нашого дослідження, – це «*корекційно-спрямоване навчання в інклюзивному класі*, як такий підхід, що має на меті забезпечення оптимальних умов для розвитку всіх учнів, включно з тими, хто має особливі освітні труднощі, а його основна ідея - коригування та адаптація освітнього процесу саме так, щоб сприяти досягненню максимальних результатів для кожного учня.

Провідними *компонентами* корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі нами були визначені:

- ✓ *індивідуалізація освітнього процесу,*
- ✓ *інклюзивне середовище,*
- ✓ *мультидисциплінарний підхід,*
- ✓ *регулярні консультації та супровід,*
- ✓ *корекційні заходи та програми,*
- ✓ *педагогічні технології тощо.*

Факторами впливу на ефективність корекційно-спрямованого навчання є:

- ✓ *мультидисциплінарний підхід,*
- ✓ *інтерактивні методи навчання,*
- ✓ *проєктне навчання тощо.*
- Дослідження стану організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі здійснювалося нами *за опитувальником*. Учасниками педагогічного етапу констатувального експерименту були *25 педагогів ЗЗСО м.Чернівці*. У п.1.3. ми детально здійснили кількісний та якісний аналізи даного опитування.

За результатом аналізу стану організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі, у Р.2. нами було виокремлено провідні психолого-педагогічні умови цього процесу.

- Позаяк предметом нашого дослідження було виокремлення та обґрунтування *психолого-педагогічних умов організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі*, то ми виділили їх 4:
 - ✓ Створення безпечного освітнього середовища в організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.
 - ✓ Застосування ефективних методів корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.
 - ✓ Подолання і компенсація освітніх труднощів учнів інклюзивного класу.
 - ✓ Адаптація та модифікація освітнього матеріалу для учнів інклюзивного класу.

У п.2.1. про створення безпечного освітнього середовища ми обґрунтували важливість:

- *фізична безпека*
- *психологічна безпека*
- *соціальна безпека*
- *емоційна безпека*

У п.2.2. про застосування ефективних методів корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі, ми зробили акцент на: *арттерапії, ігри з блоками Д'єнеша, метод ТАН-Содерберг, флортайм, дидактична гра, евристичні бесіди, пояснювально-ілюстративний метод із використанням презентацій, індуктивний і дедуктивний підходи, ігрові методики, прийоми імітації та артикуляції, робота з лего-конструктором, рольові ігри, інсценізації, ТАН-вправи, логотренінгах, «гронування», «кубування», «щоденні – 3», «щоденні – 5» та інші, пісочна, музична та лялькова терапії, «Віконечко», «Піктограми», «Працюю на дотик», «Моя улюблена іграшка» та ін.*

Подолання та компенсація освітніх труднощів (п.2.3.) учнів інклюзивного класу є системним і багатогранним, що, має на меті забезпечити рівний доступ до якісної освіти усім дітям, незалежно від особливих освітніх потреб.

П.2.4. – адаптація та модифікація освітнього матеріалу дали підстави більш ширшого обґрунтування асистивних технологій, використання інтерактивних методів навчання, таких як мультимедійні презентації, інтерактивні вправи та ігри; обумовити важливість і необхідність психологів, логопедів, дефектологів та інших спеціалістів у освітньому процесі НУШ; активна співпраця з батьками та місцевими громадами як важливий фактор у забезпеченні успішної адаптації змісту.

Таким чином, *теоретичне значення наукового дослідження* дало нам можливість обґрунтувати сутність і значення корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі, проаналізувати нормативно-правові основи та документи задля забезпечення корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі Нової української школи.

Практичне значення дослідження дало можливість здійснити аналіз стану організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі та виокремити і обґрунтувати психолого-педагогічні умови організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі. Науково-практичний потенціал та ресурс магістерського дослідження рекомендуємо використати при викладанні навчальних дисциплін у ЗВО: «Психолого-педагогічний супровід учнів інклюзивного класу» (для бакалаврів) і «Технології інклюзивного навчання в початкових класах» (для магістрів).

Переконані, що наше емпіричне дослідження не є вичерпним. Надалі є потреба здійснити формувальний етап педагогічного експерименту щодо перевірки результативності та оптимальності окреслених психолого-педагогічних умов організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Edyburn, D. L. (2013). *Inclusive Technologies: Tools for Helping Diverse Learners Achieve Academic Success*. Harvard Education Press.
2. Friend, M., & Bursuck, W. D. (2019). *Including Students with Special Needs: A Practical Guide for Classroom Teachers*. Pearson.
3. Hallahan, D. P., Kauffman, J. M., & Pullen, P. C. (2018). *Exceptional Learners: An Introduction to Special Education*. Pearson.
4. Jones, M. (2020). Emotional Safety in Inclusive Classrooms. *Educational Psychology Review*, 32(2), 189-203.
5. Loreman T., Deppeler J. M. & Harvey D. H. P. (2005). *Inclusive education: A practical guide to supporting diversity in the classroom*. Sydney: Allen & Unwin.
6. Miller, K., Smith, A., & Johnson, P. (2021). The Impact of Safe Environments on Corrective Education. *Special Education Quarterly*, 37(3), 215-229.
7. Smith, J., Brown, L., & Doe, R. (2019). Creating Safe Physical Environments in Schools. *Journal of School Health*, 89(4), 324-332.
8. Tomlinson, C. A. (2017). *The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners*. ASCD.
9. Берегова М.І. (2019). Дидактико-практична підготовка майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах інклюзивного освітнього простору. Дис. канд. пед. наук. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Київ.
10. Белкіна Н. В. (2018). *Інклюзивна освіта в Україні: стан та перспективи розвитку*. Київ: Логос.
11. Біла О.В. (2018). *Організація корекційно-розвивального навчання у початковій школі: методичний посібник*. Київ: Педагогічна преса, 128 с.
12. Білоусова, Клименко (2017). *Навчальний посібник*. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова.
13. Бондар В. І. (2020). *Сучасні стратегії корекційного навчання в інклюзивній школі*. Київ: Педагогічна думка.

- 14.Васильченко Л.М. (2020) Психолого-педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі, Вісник педагогічної науки, № 5
- 15.Войцехівський М. Ф. (2015). Асистент учителя в інклюзивному класі: Навчально-методичний посібник. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди».
- 16.Гончаренко С. У. (2018). Методичні основи роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії. Київ: Видавничий дім «Освіта».
- 17.Гордійчук О.Є. (2015). Міждисциплінарний підхід як невід'ємна умова інклюзивної діяльності. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III(31), Issue: 61.
- 18.Гребенюк О. В. (2021). Корекційна педагогіка в умовах інклюзії: теоретичні та практичні аспекти. Харків: Основа
- 19.Демченко Ю.В. (2017). Інклюзивна освіта в сучасній школі: виклики та перспективи. Харків: Освіта ХХІ століття.
- 20.Додонов В. Г. (2019). Психолого-педагогічні підходи до навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних класах. Київ: Либідь.
- 21.Дятленко Н. М., Найда Ю. М., Мартинчук О. В., Софій Н. З. (2014). Асистент вчителя в інклюзивному класі: навчально - методичний посібник. Київ.
- 22.Закон України "Про загальну середню освіту" / Електронний ресурс / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text>.
- 23.Закон України "Про освіту" / Електронний ресурс / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
- 24.Закон України про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання / Електронний ресурс / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1324-18#Text>.
- 25.Зязюн І. А., та Ткаленко, Н. І. (2020). Корекційно-розвивальні технології в інклюзивній освіті. Вінниця: ВНТУ.
- 26.Іваненко О. (2018). Інклюзивна освіта: організаційні та правові аспекти. Київ: Наукова думка.

- 27.Ігнатова Л. М. (2020). Методичні підходи до організації корекційно-розвивальної роботи в інклюзивному середовищі. Житомир: Видавничий дім «Бук».
- 28.Єрмакова О. М. (2017). Організація інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах: методичні рекомендації. Київ: Генеза.
- 29.Калініченко І. (2012) Особливості формування інклюзивного освітнього середовища для забезпечення всебічного розвитку дитини. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими освітніми потребами*, 9, 120-126.
- 30.Карташова Т. М., та Шевченко, С. О. (2021). Розвиток корекційно-спрямованого навчання в інклюзивній освіті. Львів: Світ знань.
- 31.Коваленко М. (2019). Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх закладах. Педагогічна майстерня, №2, с. 32-38.
- 32.Коваленко О.В. (2020). Психолого-педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами у процесі інклюзивного навчання. *Інклюзивна освіта*, Випуск 12
- 33.Колупаєва А. А. (2014). Організаційно-педагогічні умови діяльності асистента вчителя в інклюзивному навчальному закладі. Київ: ТОВ «Атопол».
- 34.Колупаєва А. А., Таранченко О. М. (2019). Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок».
- 35.Компанець Н.М. (2018). Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами: навчально-методичний посібник.
- 36.Кон, Є. П. (2018). Психолого-педагогічний супровід інклюзивного навчання. Львів: Піраміда.
- 37.Конвенція про права дитини. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
- 38.Корнєєва Л. І. (2017). Педагогічні технології в інклюзивній освіті: Монографія. Х.: Вид-во ХНПУ імені Г.С. Сковороди.
- 39.Корнієнко С. (2012) Інклюзивна освіта як пріоритетний напрям державної

- політики України у сфері освіти дітей з інвалідністю. *Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України*, 2, 226-231.
40. Корнєєва Т.В. (2022). Соціальні історії як інструмент корекційної роботи з дітьми з аутизмом. *Спеціальна освіта*, № 3
 41. Лазаренко Н.І. В. В. Засенко, А. А. Колупаєва (2016). *Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії*. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (зб. тез доповідей) Вінниця: ТОВ фірма «Планер».
 42. Литвин Т. О. (2021). Практичний посібник для вчителів інклюзивних класів. Полтава: Розумники.
 43. Литвиненко А.П. (2018). Використання технологій корекційної педагогіки в умовах інклюзивної освіти. *Педагогічні науки: теорія і практика*, Випуск 23.
 44. Лук'янова, Т. В. (2020). Корекційно-спрямовані методи роботи з дітьми з ООП. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка.
 45. Міністерство освіти і науки України. Методичні рекомендації щодо організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. / Електронний ресурс / <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/2019/08/07/rekomendatsiiorganizatsiya-navchannyaoop.pdf>.
 46. Миронова С.П. (2016). Педагогіка інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський.
 47. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Бібік Н. М. (2017). Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди».
 48. Орлов В.С. (2021). Методи адаптації навчальних програм для учнів з особливими освітніми потребами. *Освітні інновації*, Випуск 7.
 49. Петренко, М. І. (2018). Організація корекційно-розвивальної роботи в інклюзивних класах. Київ: Освіта.
 50. Постанова Кабінету Міністрів України (2021) / Електронний ресурс / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>.
 51. Про освіту: Закон України (2017) / Електронний ресурс / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

52. Про загальну середню освіту: Закон України (2020) / Електронний ресурс / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
53. Савченко О.М. (2019). Інклюзивна педагогіка: теоретичні засади та практичний інструментарій. Київ: Літера ЛТД.
54. Стеблюк С. В. (2021). Методи корекційно спрямованого навчання молодших школярів в інклюзивному освітньому середовищі. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.
55. Середа І.В., Збишко Є.А. (2019). Використання технології арт-терапії в корекційно-виховній роботі. Інноваційна педагогіка, Випуск 10. Т. 1, с. 63 - 66.
56. Соколова Н.М. (2019). Корекційна педагогіка: теоретичні аспекти і практичні рішення. Одеса: Південний видавничий дім.
57. Тарасенко, М. В. (2019). Моделі інклюзивного навчання в загальноосвітніх школах. Дніпро: Видавничий центр ДНУ.
58. Федорова О.П. (2020). Педагогічні умови формування навчальної мотивації у дітей з особливими освітніми потребами. Науковий вісник Миколаївського національного університету, Випуск 18, с. 89–95.
59. Чепуренко Н.М. (2020). Організація інклюзивного середовища: практичні рекомендації для вчителів. Педагогічний вісник, Випуск 9, с. 73-79.
60. Швед М. (2015). Основи інклюзивної освіти: підручник /Марія Швед. – Львів: Український католицький університет, 360 с.
61. Шевців З.М. (2019). Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Львів: «Новий світ – 2000».

ДОДАТКИ

Додаток А

ОПИТУВАЛЬНИК

ДЛЯ ПЕДАГОГІВ ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСІВ

*Шановний вчителю!**Ця анкета призначена для вивчення поточного стану організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивних класах.**Ваші відповіді допоможуть нам виокремити труднощі та виокремити психолого-педагогічні умови**для покращення освітнього процесу в умовах інклюзії.**Анкета є анонімною і всі дані будуть використовуватись лише в узагальненому вигляді.*

1. Ваш педагогічний стаж:

- ☐ до 5 років
- ☐ 6-10 років
- ☐ 11-20 років
- ☐ понад 20 років

1. Як ви розумієте поняття «корекційно-спрямоване навчання»?

2. Чи є у Вашій школі достатньо ресурсів для організації корекційно-спрямованого навчання?

- ☐ Так
- ☐ Ні
- ☐ Частково

3. Які методики корекційно-спрямованого навчання Ви використовуєте в своїй роботі? (Виберіть всі відповідні варіанти)

- ☐ Методика «Нумікон»
- ☐ Методики сенсорної інтеграції
- ☐ Використання технологій та інтерактивних методів
- ☐ Інше (вказіть, яке саме): _____

4. Які труднощі Ви найчастіше зустрічаєте в організації корекційно-спрямованого навчання? (Виберіть всі відповідні варіанти)

- Недостатня кількість навчальних матеріалів
- Відсутність психолого-педагогічної команди супроводу
- Нестача часу для індивідуальної роботи з учнями
- Труднощі у взаємодії з батьками
- Інше (вказіть, яке саме): _____

5. Які, на Вашу думку, заходи можна вжити для покращення організації корекційно-спрямованого навчання в інклюзивному класі?

6. Які форми навчання найбільш ефективні для учнів з ООП у Вашому класі? (Виберіть всі відповідні варіанти)

- Індивідуальні заняття
- Групові заняття
- Проектна діяльність
- Дистанційне навчання
- Інше (вказіть, яке саме): _____

7. Як часто Ви співпрацюєте з асистентами вчителя при роботі з учнями з ООП?

- Постійно
- Часто
- Рідко
- Ніколи

8. Які форми професійної та методичної підтримки з боку школи були б для Вас найкориснішими? (Виберіть всі відповідні варіанти)

- Додаткові курси та тренінги
- Методичні матеріали та посібники
- Забезпечення психолого-педагогічними супервізіями
- Консультації фахівців (психологів, логопедів тощо)
- Інше (вказіть, яке саме): _____

9. Чи використовуєте Ви технології для адаптації навчального матеріалу для учнів з ООП?

- Так, постійно
- Так, іноді
- Ні, не використовую

10. Які заходи вживаються для забезпечення безпечного та комфортного середовища в інклюзивному класі, де Ви викладаєте? (Оберіть всі відповідні варіанти)

- Спеціальні зони для релаксації
- Постійна наявність психолога в школі
- Регулярні тренінги для педагогів
- Встановлення відеонагляду
- Інше (вказіть) _____

11. Які методи та прийоми Ви використовуєте для полегшення засвоєння програмного матеріалу? (Оберіть всі відповідні варіанти)

1. Візуальні допоміжні матеріали
2. Інтерактивні заняття
3. Ігрові методики
4. Спеціальні навчальні посібники
5. Інше (вказіть) _____

12. Як часто проводяться консультації та зустрічі з батьками учнів інклюзивного класу?

- Регулярно, раз на тиждень
- Раз на місяць
- Раз на семестр
- При необхідності

13. Які труднощі найчастіше виникають у процесі навчання учнів з особливими освітніми потребами? (Оберіть всі відповідні варіанти)

- Недостатнє розуміння матеріалу

- Проблеми з концентрацією уваги
- Соціальна ізоляція
- Емоційні труднощі
- Інше (вказіть) _____

14. Які методи Ви використовуєте для подолання цих труднощів? (Оберіть всі відповідні варіанти)

1. Індивідуальні консультації
2. Спеціальні навчальні програми
3. Допомога асистента вчителя
4. Залучення батьків до навчального процесу
5. Інше (вказіть) _____

15. Як Ви адаптуєте навчальні матеріали для учнів з особливими освітніми потребами? (Оберіть всі відповідні варіанти)

1. Спрощення завдань
2. Використання додаткових візуальних матеріалів
3. Індивідуальний підхід до кожного учня
4. Використання технологічних засобів
5. Інше (вказіть) _____

16. Чи використовуєте Ви модифіковані завдання або тести для учнів інклюзивного класу?

1. Так, завжди
2. Так, інколи
3. Ні

17. Які ресурси (наприклад, цифрові інструменти, спеціальні посібники) допомагають Вам у адаптації матеріалів? (Оберіть всі відповідні варіанти)

1. Цифрові навчальні платформи
2. Спеціальні навчальні посібники
3. Інтерактивні дошки
4. Онлайн-ресурси
5. Інше (вказіть) _____

18. Чи ініціювали Ви консультації або допомогу від фахівців у роботі з учнями з ООП? Якщо так, кого саме?

- ☐ Логопед
- ☐ Корекційний педагог
- ☐ Реабілітолог
- ☐ Психолог
- ☐ Інше _____
- ☐ Не була ініціатором

19. Як Ви оцінюєте рівень співпраці з батьками учнів з ООП?

- ☐ Дуже високий
- ☐ Високий
- ☐ Середній
- ☐ Низький
- ☐ Дуже низький